

קובץ

באר התורה

(קנד)

פרשת בשלח

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

יו"ל

ע"י מכון "יד יוסף"

לעילוי נשמת רבי יוסף מלכא בן עישה ע"ה

*

נשמח לקבל הערות והוספות ותגובות

ולהצטרפות לרשימת התפוצה

ניתן לשלוח ל :

as0583233587@gmail.com

פקס : 036770810

קובץ באר התורה (קנג) פרשת בשלח

תוכן הענינים:

- 5..... מה ברכו על המן - מכתב לספר כצפיחת בדבש
- 11..... תפילה בקול חזק באולמות.....
- 18..... מדוע כתב בשולחן ערוך ואם שח הרי לשוחח הרי הוא בשנים
- 19..... בדיני אמירת דבר בשם אומרו - מכתב לספר בשם מרדכי
- 33..... מכתב לספר גיבורי כח מהדורת תשפ"ב.....
- 39..... נטיעת אילנות בשביעית מטעם ביטחוני
- 42..... מכתב לספר מאור הנשמה פרקי אבות.....
- 44..... האם מותר להשתמש בפסוקים למליצות.....
- 47..... במעלה ללמוד ספר תומר דבורה.....
- 48..... מדוע דתן ואבירם לא מתו בימי האפילה.....
- 49..... הוספות והערות לבאר התורה (קנג).....
- הרה"ג אהרן כהנא שליט"א בעמח"ס יעננו ביום קראנו, עפולה, בענין
שכיבה אפרקדן.....
- 49..... כיסוי פני הילדים הקטנים בעת ברכת כהנים, תשובת הגאון רבי בן ציון יעקב
הלוי וואזנר שליט"א אב"ד שבט הלוי בית שמש.....
- 49..... האם יש חיוב לשמח גם את הכלה, הגאון העצום רבי ישראל שוורץ שליט"א
דומ"ץ שכונת גוש שמונים י-ם ורב קהילת צאנז ביתר.....
- 50..... הגאון רבי יוסף כהן שליט"א, כולל מאור אברהם מקסיקו, הערה בענין
שכיבה אפרקדן.....
- 50..... הגאון הגדול רבי יצחק רצאבי שליט"א בעמח"ס שו"ת עולת יצחק בענין
כיסוי פני הקטנים בברכת כהנים.....
- 55.....

קובץ באר התורה (קנר) פרשת בשלח

יוצא לאור

לעילוי נשמת זקנתי הרבנית הצדקנית

מרת עליזה עישה בת לאוני ע"ה

אשת חבר

לזקני מרן הגר"א פורת טהרני שליט"א

נלב"ע כ' שבט תש"פ

לעילוי נשמת האשה הצדקנית אם זקני

מרת עישא אליז בת איזה אביטבול ע"ה

נלב"ע ד' תשרי תשפ"א

ת.נ.צ.ב.ה

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

מה ברכו על המן - מכתב לספר כצפיחת בדבש

בס"ד

ליל שישי פרשת בא תשפ"ב

לכבוד הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אודך ופרדס יוסף החדש על המועדים ושא"ס וקבצים עד בלי די,

שלו' וברכה

ראיתי הספר כצפיחת הדבש שנתחבר ע"י הגאון רבי שלמה אפרים רויז שליט"א, ירושלים עיה"ק תובב"א

וראיתי בסימן ד' שכתב לדון מה ברכו על המן, והנני מציין מש"כ בזה, הנה כתבו בספרים לדון מה היו מברכים על המן, ומצינו בזה כמה דעות, (א). בפרדס יוסף עה"ת כתב להביא שמשמע בזוהר שהיו מברכין על המן מה שחשבו עליו אם חשבו פת בירכו המוציא לחם מן הארץ ואם חשבו פירות בירכו בורא פרי העץ. וזה אתי שפיר למש"כ לדון בפירוש הנצי"ב על המכילתא שלומד שהא שנאמר בתורה את אשר תבשלו בשלו וגו' שאיירי בערב שבת והא איזה בישול היו צריכים במן, אלא שתירץ שהיו צריכים לחשוב על המן לפני שבת דהמחשבה בשבת היה אסור או משום בישול או משום גמר מלאכה ע"ש, וע"ע במושב זקנים עה"ת פרשת בהעלותך (יא ח) מה שדן בזה, וע"ע בפירוש הרוקח עה"ת שם דמשמע דעכ"פ בעי דיבור לשנות המן. וע"ע בכלי חמשה מש"כ בכ"ז ותלה אם המן נפל ביו"ט.

וזה לשון הזוהר הקדוש (פ' בשלח) שהיו מברכין על המן וז"ל: מההוא טלט דנהורא עלאה קדישא הוה נגיד ונחית מנא לתתא וכד הו הנחית הוה מתפרש גלידין גלידין ואקריש לתתא הדא הוא דכתיב דק ככפור על הארץ, כל אינון בני מהימנותא נפקי ולקטי ומברכאן שמא קדישא עליה וההוא מנא הוה סליק ריחין דכל בוסמין דגנתא דעדן דהא ביה אתמשך ונחית לתתא שויה לקמיה בכל טעמא דאיהו בעי הכי טעים ליה ומברך למלכא קדישא עלאה. עכ"ד.

אולם בס' ידי משה (במדבר רבה פרק ז' אות ד) כתב וז"ל: הרי נפשות יבשים וכו' שמעתי בשם ירושלמי אחד דהכי פירושו לפי דאיתא ונפש אשר לא תעונה ומקשה הזוהר והלא בכל מקום דכתיב נפש קאי על הנשמה ומאי

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

עינוי שייך בנשמה, ומשני לפי שעיקר חיותה של הנשמה הוא הברכה שזה חלקה מן דבר המאכל וא"כ המן אף שנשתנה לכל הטעמים, מ"מ לא היו יכולים לעשות עליו שום ברכה רק מה שהיו רואים בעיניהם וזהו שאמרו נפשנו יבשה וזהו שאמר המדרש הרי נפשות יבשים פירוש שהנשמה יבשה מכח הברכות עכ"ל.

(ב). בגמ' ביומא דף עה ע"ב, כתוב שלא היו צריכים להוציא את הפסולת מן הגוף משום שהוא היה נבלע באיברים. והנה באריז"ל בשער המצוות פרשת עקב איתא שכל עיקר הברכה הוא לברר הניצוצות ולהפריד מן הפסולת, ולפי"ז כתב בבני יששכר (שבת מאמר ג') שלא ברכו על המן כי לא היה בו פסולת. וע"ש שנתפלא על הרמ"א שכתב שלעתיד יברכו עליו יעו"ש, וכתב שבחול לא הוצרכו לברך עליו אבל בשבת שהאכילה היא בקודש אתר עילאה יתיר הוצרכו לברכה וכו' יעו"ש עוד שכתב שאעפ"י שלא בירכו ברכת הנהנין אבל בשבת הוא קודש והאכילה בו כאכילת קדשים ע"כ בירכו ברכת המצוות אשר קדשנו וכו' לאכול סעודת שבת ויעו"ש מה שפירש בזה דברי המדרש. ע"ש.

(ג). אולם בשו"ת תורה לשמה (סימן סג) כתב לדחות דברי הרב המקובל שהביא את דברי הבני יששכר וכתב שם שנשאל בזה"ל: שאלה חכם אחד היה דורש כי כל עיקר ברכת הנהנין הוא לברר הטוב מן הרע ואמר לפ"ז יש לומר דישראל לא ברכו על המן שהיה יורד מן השמים ואין בו בירור והשומעים חלקו עליו מנין לך דבר זה והכרח זה אינו הכרח על כן רצינו לדעת אם האמת אלו האומרים שברכו עליו גם מה ברכו עליו יורינו המורה לצדקה ושכמ"ה.

וענה שם בזה"ל: תשובה הן אמת שע"י הברכה יהיה בירור מ"מ גם אם לא היו נצרכים לבירור נמי צריך לברך בעבור הודאה ושבח ועי"ז משתלשל שפע בכל העולמות והרי להדיא איתא בברכות דף מח א' ר' נחמן משה תקן לישראל ברכת הזן בשעה שירד להם מן ונמצא היו מברכים ברכת הזן על המן כמו שאר לחם וממילא שמעינן שגם ברכה ראשונה היו מברכים דמאי שנא, ומה ששאלתם כיצד היתה הברכה הנה נמצא כתוב להרמ"ע ז"ל במאמרי השבתות שלעתיד בסעודת לויתן יוציאו את צנצנת המן ויאכלו ויברכו המוציא לחם מן השמים, ונראה לי דישראל היו מברכים על המן הממטיר לחם מן השמים כמו לישנא דקרא דכתיב הנני ממטיר לכם לחם מן השמים וברוך היודע ע"כ, ומסתבר טובא כדבריו.

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

ובשו"ת שיח יצחק (סימן שכג) כתב לעיין מש"כ בס' מכתב הראשון סימן כה שהביא שהבני יששכר חקר איזה ברכה ברכו ישראל על המן, ובספר עשרה מאמרות כתב דבירכו המוציא לחם מן השמים והוא ז"ל רצה לומר שלא ברכו כלל שלחם מן השמים אין צריך ברכה עי"ש בארוכה, וכתב לעיין מדברי הגמ' בתענית דף כה ע"א בתנור מלא לחם שמצאה איתתא דרבי חנינא בן דוסא אם לא בירכו עליו, ואפשר דלא נהנה דהרי רש"י פירש שלהכי הביאו אור להבדלה ולא בירך ברכה על הנר שנעשה בו הנס חומץ וידלק לפי שלא רצה ליהנות מניסים ר' יודה בדף כד ע"ב יעו"ש.

ד). אולם בספר חסידים סימן תתת"מ כתב שהיו מברכים על המן הנותן לחם מן השמים ושכך היה אליהו הנביא מברך על עוגת הרצפים (נלכים א' יט ו). יעו"ש. והביא דבריו בס' מאור ישראל ברכות דף מח ע"ב יעו"ש, וכן כתב הרמ"ע מפאנו במאמר השבתות ח"ו וז"ל: ומסתברא שאדם הראשון יהיה בעל הבית באותה סעודה והוא יברך לכל המסובין על המן אשר בצנצנת ברוך המוציא לחם מן השמים.

וכן כתב בשו"ת זכר יהוסף (ח"א סימן עח אות לז) כתב שעל המן היו מברכים המוציא לחם מן השמים וכו' אם ברכה זו נמצאת בדברי הראשונים או שנמצא כע"ז בדברי חז"ל בילדותי שמעתי כן בשם הגר"א מווילנא ואולי נתחלף לשומע מרבי יהודה החסיד להחסיד מווילנא ואמנם אף דלשון המקרא אני מוציא לכם לחם מן השמים וכתוב דלתי שחקים פתח וכו' עכ"ל, וראה עוד בדבריו באור תורה חלק שעג עמ' רעב במאמרו של הרב אברהם מיימון ממרסי.

ה). בספרונו (שמות טז כח) כתב בזה"ל: עד אנה מאנתם לשמור, הנה בחטא בשמירה נעשה בין כולכם כי אע"פ שלא יצאת עמהם ללקוט גרמת שיצאו שלא למדת אותם הל' שבת וענין ואמרת ביום השביעי שבת לא יהיה בו והם לא האמינו לדברך אבל לא למדתם מצוותי שבכלל מלאכה תהיה לקיטת המן שחייב בה הלוקט משום תולש והבאתו מרשות לרשות שהיא מכלל המלאכות גם כן עכ"ד.

ובשו"ת דובב מישרים (ח"ד ליקוטי תשובות והערות ח"א) כתב להוכיח מדברי הסופרנו שהמן נחשב גידולי הארץ וממילא ברכתו המוציא לחם מן הארץ, ולכן יש לומר שמברכים עליו המוציא לחם מן הארץ, כמו לחם.

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

יעו"ש. אלא דזהו חידוש גדול לומר כדברי הספרונו שיהיה במן משום תולש.

ראיה מדברי הגמ' מברכות - והנה במס' ברכות דף מח מבואר שמשה רבינו תיקן ברכת הזן על המן, וראה בחזו"א (או"ח סימן כח אות ח) שכתב שבשעה שירד להם המן איירי לאחר מתן תורה ולא בשעה שירד להם שהרי עד מתן תורה לא היו מחוייבים בברכת המזון יעו"ש, אלא לענ"ד אין דבריו מוכרחים דאפשר דקיימו מצוות אעפ"י שלא היו חייבים.

והנה יש לדון מדברי הגמ' בברכות שברכו ברכת הזן על המן ומוכח דחשיב אוכל, אלא שראה בשו"ת דברי יציב ח"ב סימן קפט שכתב להביא ראיה לדברי הרמ"ע מפאנו מדברי הגמ' בברכות. והנה ברבינו בחיי (שמות פט"ז פ"ב) כתב בזה"ל: בבקר תשבעו לחם וידעתם כי אני ה' אלהיכם שתברכו את שמי על המזון כענין שכתוב ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך ומכאן אמרו רז"ל (ברכות מח:) משה תיקן לישראל ברכת הזן בשעה שירד להם המן ומזה אמרו ברכת המזון דאורייתא אבל ברכת המוציא דרבנן מק"ו ומה כשהוא שבע מברך כשהוא רעב עאכ"ו עכ"ד. ומוכח די"ל דהם לא נתחייבו בזה. ויש לדון לפי מש"כ בנשמת אדם (כלל קנב סק"א) כתב, בזה"ל: ומצינו במן שברכו ברכת המזון כדאיתא משה תיקן ברכת הזן ובודאי לא ברכו לפניו המוציא לחם מן הארץ עכ"ד, אבל לא מבואר מה ברכו אבל אפשר דכוונתו לדייק דאם כתוב שמה רבינו תקן רק ברכת הזן בע"כ דלא תקנו עליו ברכה ראשונה.

האיך ברכו ברכת המזון - ובגליוני הש"ס שם כתב להקשות במה שאמרו משה תיקן לישראל ברכת הזן בשעה שירד להם מן שהרי לא היה לחם של חמשת מיני דגן רק בריה בפני עצמה ואף שטעמו בו טעם לחם משום טעם לבד אין סברא שיתחייבו לברך ברכת המזון וצריך לומר דס"ל כמו שאמרו בגמ' ביומא דף עה שכל המינים שטעמו טעמו במן טעמן וממשן ולכן שפיר היו חייבים לברך ברכת המזון כמו על לחם ממש יעו"ש.

וראה עוד בחזו"א שהקשה מהא דאיתא בגמ' שמשה תיקן לישראל ברכת המזון בשעה שירד להם מן והמן היה נבלע באברים לאחר אכילתו והוי כנתעכל המזון והיאך ברכו, וע"כ דסמוך הוא לאכילה לא אכפ"ל דנתעכל המזון דכל עניינו דשיעור עכול הינו לצורך הסמיכות לברכה וכיון דברכו לאחר אכילת המן מיד לא אכפ"ל מעיכול המזון.

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

והביאו בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שישב דהא דברכו על המן משום שהיו שבעים ועל זה ברכו.

עוד יש ליישב ע"פ דברי רבינו אברהם בן הרמב"ם (סימן פד) במכתבו, לחכמי תימן שכתב להם בענין הדוקא והדוחן שזה מאכל שלהם ולאחר מכן כתב שם, שהמן לא היה מחמשת מיני דגן והיינו משום שאז היו כל ישראל אכלו ממנו והמן היה הלחם שלהם יעו"ש, וא"כ לפי"ז א"ש כיון שזה היה הלחם שלהם לכן ברכו ע"ז ברכת הזן, וא"כ י"ל דלכן גם ברכו ברכה ראשונה.

וראה עוד במנח"א במדבר (סימן כג אות ד') שכתב שכל האי דינא שהמן מבלע באברים היינו שלא היה פסולת אבל אין הכוונה שלא שבעו מזה, ואדרבה מקרא מלא הכתוב דיבר שמוכח שהם שבעו מזה יעו"ש כ"ד.

האיך ברכו ע"ז ברכת המזון הרי כתוב שהיה כמטוגן בדבש - בגון רוח עה"ת (פרשת בשלח דברי חינוך מאמר ברכו המן) שכתב להביא דברי הרמ"ע מפאנו וכתב, והנה לכאורה ממה כל הרעש הזה אם בירכו על המן ואיזו ברכה בירכו הלא כתיב בתורה וטעמו כצפיחית בשב ופירושו כבצדק שמטגנין אותו בדבש, א"כ היו צריכים לברך עליו בורא מיני מזונות וכו' עכ"ל.

אולם ראה למרן החבי"ף בס' נפש חיים (מערכת מ' אות קו) שהקשה ג"כ הרי היו אמורים לברך עליו מיני מזונות, ותירץ שכיון שקובע סעודתו עליו לכן ברכו המוציא יעו"ש.

עוד יש לתרץ ע"פ מש"כ בגנת ורדים בקונטרס גן המלך (סימן מד) שמן הדין מצות דקות שאופין לפסח היה ראוי לדונו כפת הבאה בכסנין אבל מחמת שהוא לחמו של פסח מברכים עליו המוציא יעו"ש, וא"כ ה"ה כאן שמצד הדין היה צריכים לברך עליו מזונות אבל כיון שזה היה הלחם של המדבר והקב"ה קרא אותו לחם כמבואר בתורה לכן אנו מברכים עליו המוציא.

האיך אכלו מצה בליל פסח כל המ' שנה - וראה במקראי קודש (סימן יב) שהקשה איך אכלו מצה בלילי פסח כל המ' שנה שהיו במדבר ואיך יצאו ידי חובת מצה בפסח דהלא המן אין גידולו מן הארץ ואינו מחמשת המינים ולא שייך בבל תאכל חמץ, ורצה ליישב לפי החיד"א בס' פתח עעינים (חולין

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

קט) דמבואר בגמ' ביומא דף עה ע"א שכל המינין טעמו במן טעמן וממשן והסתפק החיד"א דמי שחשב לאכול שבר חזיר או שאר איסורים וטעמו במן אי עבד איסורא, ואי נימא דעביד איסורא חזינן דהנס היה שכל דבר שרצו לטעום זה נהפך לעצמיות הדבר שזה נעשה ממש אותו דבר, וא"כ גם הכא אילו רצו לטעום טעם חמץ היו טועמין טעם חמץ ממש, וא"כ ה"ה במצה הם טעמו טעם מצה ממש והוה שפיר גידולו מן הארץ דזה נהפך לפרי גופא.

וע"ע בכ"ז בספר אמרי נועם (פ' אמור ד'ה' והשיאו) ובס' שפתי צדיק (ב' בשלח אות סז) וס' אגרא דכלא (פ' בשלח) ובשו"ת דודאים בשדה בסופו בקונטרס יומא דהילולא לח"י טבת, ובשו"ת ויצבור יוסף סימן יט אות ב', ובס' מגדים חדשים ברכות מח ע"ב. וע"ע בכ"ז בשו"ת באר משה ח"ה סימן עז מה שנתבאר מתו"ד.

ורציתי עוד להשתשע בספרו, אבל קשה עלי המלאכה, היות והספר לא הובא לפני מודפס.

בברכת התורה

הצעיר באלפי ישראל

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף ושא"ס

פה עיר התורה בני ברק

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

תפילה בקול חזק באולמות

בסייעתא דשמיא

ט' שבט תשפ"ב

נשאלתי ע"י ידידי ורעי הרה"ג בנימין ראובן שלזינגר שליט"א מח"ס מנחת בנימין וגיליון מן הבאר, ביתר עילית, בזה"ל: אשמח מאד לקבל דברים לגבי דבר הלכה החשובה והמצויה: בענין להשמיע לאזניו כשיש רעש חזק כגון באולמות חתונה. קשור לפ' וארא, לדברי השפתי חכמים שמשה רבינו צעק בקול במכת צפרדע, כי הוא לא שמע את עצמו מחמת רעש הצפרדעים. ע"כ לשון שאלתו.

איתא בגמ' בברכות דף לא ע"א אמר רב המנונא כמה הכלתא גברותא איכא למשמע מהני קראי דחנה, וחנה היא מדברת על לבה, מכאן למתפלל צריך שיכוון לבו, רק שפתיה נעות, מכאן למתפלל שיחתוך בשפתיו, וקולה לא ישמע מכאן שאסור להגיבה קולו בתפילתו ע"כ, ומוכח דאסור להתפלל בקול רם, וכתב שם בחידושי הרשב"א בזה"ל: מסתברא דלא ישמיע לאחרים, כלומר שלא יאמר בקול, וכדתניא לעיל בפרק מי שמתו (דף כד:): כל המשמיע קולו בתפילתו הרי זה מקטני אמנה, אבל להשמיע לאזנו רשאי, ומצוה לכתחילה, וכדאמרינן בירושלמי בפרק היה קורא (הלכה ד) דגרסינן התם תני נתפלל ולא השמיע לאזנו יצא, למי נצרכה לרבי יוסה, היידין ר' יוסה, הדה דתנינן הקורא את שמע ולא השמיע לאזניו, פירש בחנה והיא מדברת על לבה רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע.

והוסיף הרשב"א מה שנוגע לנ"ד, ומיהו כל שמשמיע קולו לצרוך מותר כון שאינו יכול לכוין דעתו כדאיתא לעיל בפרק מי שמתו, ודוקא במי שאין מתפלל בצבור כדאיתא התם, ואי נמי אם משמיע קולו כדי שישמעו אחרים וילמדו ממנו להתפלל מותר כדאיתא בירושלמי בפרק תפילת השחר, דגרסינן התם רבי רבא בר זבדא הוה מצלי בקלא, רבי יונה כדהוה מצלי בכנישתא הוה מצלי בלחיושא, כדהוה מצלי בביתא הוה מצלי בקלא עד דילפון בני ביתיה צלותא מיניה, אמר רבי מנא בני ביתיה דאב אילפון צלותא מן אבא עכ"ל.

ובטור (סימן קא) כתב בזה"ל: טור אורח חיים הלכות תפלה סימן קא א"ר המנונא כמה הלכתא גברותא איכא למשמע מהנך קראי דחנה וחנה היא

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

מדברת על לבה רק שפתיה נעות מכאן למתפלל שצריך שיחתוך בשפתיו וקולה לא ישמע מכאן שלא ישמע קולו בתפלתו. ותניא המשמיע קולו בתפלתו הרי זה מקטני אמנה שמראה כאילו הקדוש ברוך הוא אינו שומע תפלה בלחש. המגביה קולו בתפלתו הרי זה מנביאי השקר דכתיב בהו קראו בקול גדול י"א הא דאמר שלא ישמע קולו בתפלתו שצריכה שתהיה בלחש עד שלא תשמע אפילו לאזניו ומביאין ראיה מן התוספתא יכול יהא משמיע לאזניו כבר פירש בחנה וקולה לא ישמע, ומיהו בגמרא דידן אינו ממעט אלא השמעת קולו דמשמע שמשמיע קולו לאחרים אבל לאזניו יכול להשמיע, והכי איתא בהדיא, בירושל' יכול יהא מגביה קולו בתפלתו כבר פירש בחנה וקולה לא ישמע והדעת נותנת שיותר טוב להשמיע לאזניו כי אז יוכל לכוין יותר וכן כתב הרמב"ם ז"ל ולא יתפלל בלבו אלא מחתך הדברים בשפתיו ומשמיע לאזניו בלחש ולא ישמיע קולו אמר רב הונא לא שנו שלא יגביה קולו אלא שיכול לכוין בלחש אבל אם אינו יכול לכוין בלחש מותר וה"מ בינו לבין עצמו אבל בצבור אסור דאתי למיטרד ציבורא ואם משמיע קולו כשמתפלל בביתו כדי שילמדו ממנו בני ביתו מותר כדאיתא בירושלמי רבי יונה כד דהוה מצלי בבי כנישתא הוה מצלי בלחישא, וכד הוה מצלי בביתיה הוה מצלי בקלא עד דילפינ מיניה בני ביתיה צלותא ע"כ דברי הטור.

וברמב"ם בפרק ה' מהל' תפילה הלכה ט' כתב בזה"ל: השוויית הקול כיצד, לא יגביה קולו בתפלתו ולא יתפלל בלבו, אלא מחתך הדברים בשפתיו ומשמיע לאזניו בלחש עכ"ל,

והנה מדברי הרשב"א נראה לכאורה דאם אינו יכול לכוין יכול להשמע קולו אף בציבור ולא חילק בזה, אבל בטור חילק בזה, וכן כתב בשו"ע סימן קא ס"ב לדינא וז"ל: לא יתפלל בלבו לבד, אלא מחתך הדברים בשפתיו ומשמיע לאזניו בלחש, ולא ישמע קולו, ואם אינו יכול לכוין בלחש מותר להגביה קולו, והני מילי בינו לבין עצמו, אבל בצבור אסור דאתי למטרד צבורא עכ"ד.

והנה במג"א (שם סק"ג) כתב, בזה"ל: כתב הרב בית יוסף בבדק הבית שהזוה"ק מסכים להתוספתא שלא ישמיע לאזניו, ואין ראיה משם די"ל דכוונת הזוהר שאיש אחר לא ישמע קולו, וכמ"ש רמ"א סי' קמ"א, ומ"מ פשוט דאם לא השמיע לאזניו יצא עכ"ל, וע"ע בדעת מרן השו"ע מש"כ זקני מרן החיד"א בברכי יוסף (שם סק"ג) שהכא השו"ע פסק שישמיע

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

לאוזניו ובשו"ע סימן קמא כתב לדינא כדברי הזוה"ק שלא ישמיע לאוזניו ויעו"ש מה שתירץ, ובעיקר ישוב דברי הב"י מקושית המג"א, ובדעת הזוה"ק ראה מה שהאריך בשו"ת מחקרי ארץ חלק ה' אורח חיים סימן לג.

ובשו"ת שמש ומגן (חלק ד' אורח חיים סימן כ) כתב לדינא שהדעת נוטה כמו שכתב בטור שיורת טבו להשמיע לאוזניו היכא שצריך לכיון, ואע"פ שע"פ הקבלה יש להתפלל בלחש גמור שאפילו אוזניו לא ישמעו מ"מ הרי ידועים דברי האריז"ל שלא אמר דבריו אלא למצניעיהן ואם מרן פסק להיפך הלכה כמותו יעו"ש, ויעו"ש עוד בסימן טו אות ט שבמרוקו לא התפלל בלחש גמור תפילת הלחש, אבל גם לא היו מגביהים קולם הרבה אלא קול הקהל נשמע מעט יעו"ש, ובמש"כ בשו"ת דרכי דוד סימן יב.

והנה בעיקר שאלת כת"ר מהשפתי חכמים, הנה איתא בשפתי חכמים בהאי לישנא: מקשים העולם למה שינה הכתוב בצפרדעים ויצעק אל ה' ובשאר מכות כתיב ויעתר משה אל ה', וי"ל משום דאמירנן המתפלל צריך להשמיע לאוזניו מה שמוציא מפיו, וכאן היו הצפרדעים צועקים כמו שכתב רש"י בסמוך (פרק ו' פסקו כט) והצריך להרים קולו בתפילתו כדי שישמיע לאוזניו את תפילתו עכ"ד, וראיתי להגר"צ פלמן זצ"ל בגליון שלמים מציון (פרשת וארא תשע"ט גיליון מס' 186) שכתב להוכיח מדברי השפתי חכמים שהמתפלל במקום שיש רעש יש להגביר את קולו, יעו"ש, וכן כתב בפרדס יוסף על התורה פרשת וארא בשם הגר"א ברודא, ולכאורה יש לדון דאכתי יש מקום לומר דאינו ראייה דהתם לא הוה במקום רבים, וכדברי הראשונים שמחלקים בין במקום ציבור למקום יחיד, אבל היכא דיהיה במקום רבים אפשר שיפריע לכולם. [ועיין עוד בשו"ת תשובות והנהגות (חלק א' סימן סה) שהביא מש"כ בשו"ת שבות יעקב (ח"ב סימן לג) בחזן שכבדו אוזניו שומע רק אם בקול גדול יצעקו שומע, האם יכול להיות ש"ץ, והסיק לדינא שאם ננקוט לדינא שלא השמיע לאוזניו לא יצא, גם בזה לא יצא שצריך לדבר בקול רם שישמע הוא בעצמו מה שמדבר].

וגם י"ל ע"פ מש"כ שם רבינו בחיי לבאר מאי שנא הכא דנאמר צעקה ולא ויעתר, וז"ל: ויצעק משה אל ה' על דבר הצפרדעים, לא תמצא בשאר המכות שיחזור להזכיר המכה עם התפלה, אבל יאמר סתם ויעתר אל ה', ויפרוש כפיו אל ה', וביאר רבינו בחיי: אבל יתכן לפרש כי הוצרך בכאן לומר על דבר הצפרדעים, לפי שהקב"ה הזכיר למשה לשון עליה הוא שאמר (לעיל ז כח) ושרץ היאור צפרדעים ועלו ובאו בביתך, וכן אמר משה לאהרן (לעיל

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

ח' א) והעל את הצפרדעים, וכן כתוב למעלה במעשה, ותעל הצפרדע, וכדי שלא תבין בלשון עליה זה שהזכיר בכל פעם שבאו הצפרדעים בדרך הטבע והמקרה מצד התחבולה והחכמה כחכמת החרטומים ולא מאת ה' היתה זאת, לכך אמר, על דבר הצפרדעים אשר שם לפרעה, לבאר כי אדון הכל יתברך שם המכה הזאת לפרעה ולא כח הטבע עכ"ד.

ויעו"ש, בספרונו שם ביאר שהוצרך לצעקה כי פלגא משמיא לא יהבי כמבואר בסנהדרין דף סד ע"א והוא ביקש שיצאו מפרעה וישארו ביאור, וע"ע בספר ודרש משה פרשת וארא עמ' כט, ובמש"כ להאריך בזה ידידי הגר"י אוהב ציון שליט"א והעלה לדינא שסגי בשיעור שיצא מפיו, יעויין בכל מכתבו לידידי הנ"ל, ועוד י"ל דהא קימ"ל דאין למדין הלכה מפי אגדות וכו' וכדהארכנו בזה בכמה דוכתי.

ומ"מ ראה שם שכתב הגרב"צ פלמן זצ"ל שיש להוכיח בזה מדברי המשנ"ב סימן נג סקמ"א שכתב לגבי שליח ציבור שאינו שומע שלא למנותו לשליח ציבור כיון שלכתחילה צריך המתפלל להשמיע לאוזניו וע"כ בשביל להוציא אחרים ידי חובה בעינין ש"ץ ששומע מה שמוציא לאוזניו, ובשער הציון שם סקל"ה נראה דה"ה בכל השנה, וא"כ מוכח דלדינא כן בעינן להשמיע לאוזניו, ואמנם אכתי לענ"ד יש לעיין בדבריו שהתם הוא דין להוציא, משא"כ הכא שהוא בשביל עצמו, דאין דין להשמיע לאוזניו, אלא א"כ בעי ליה משום הכוונה, ועיין.

ושוב ראיתי שבכף החיים (סימן סב סק"ז) כתב להסתפק בזה לגבי קריאת שמע שאיתא בשו"ע סימן סב ס"ג שצריך להשמיע לאוזנו מה שמוציא בפיו, וז"ל: עיין בחסד לאברהם אות א' שנסתפק במי שעומד במקום בלבול וקול רבים אם צריך להרים קולו עד שישמיע לאוזניו או סגי בקול דהוי מצי למשמע אי ההוה קאי במקום אחר יחידי עכ"ד, ואמנם י"ל דהתם הוא לגבי קר"ש דהוא דין שמיעה על האדם, משא"כ תפילה הוא כלפי שמיא.

ובחזו"א (אורח חיים סימן יד אות ב) כתב בסוגיא דברכות דף טו ע"א ודקדק מלשון המשנה הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו שלא אמרינן ולא שמעו אזניו, ומשמע ששיעורא יש כאן ודין בדיבור ולאו דוקא דין שמיעה, ונשאר בצ"ע, עכת"ד, וראיתי שהביאו שכה"ג כתב הבני יששכר מדינוב זיע"א בספר והיה ברכה (ברכות טו ע"א) וז"ל: מדלא קאמר ולא שמעו אזניו רק השמיע משמע דבהמשעה תליא מילתא, היינו כיון שאומר בקום

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

כזה שיכולין אזניו לשמוע, הגם שלא שמעו אזניו מחמת שהיו קולות רבים מן הציבור או קול רעש ורוח סערה, אעפ"כ גם לר' יוסי יצא, וגם לת"ק לכתחילה מותר לעשות כן נראה לי עכ"ל, וע"ע בשו"ת לב אהרן ח"א סימן ב'.

דבמקור דין קר"ש איתא בגמ' בברכות דף טו ע"ב אמר רב יוסף מחלוקת בקר"ש דכתיב שמע ישראל, אבל בשאר מצוות דברי הכל יצא, ופירש"י שם, בשאר מצוות בכל הברכות יעו"ש, ומוכח שודקא בדיעבד יצא, אבל לכתחילה בעינן להשמיע לאוזניו, וכן כתב הרמב"ם בפרק א' מהל' ברכות הלכה ז' ובשו"ע סימן סב ס"ג וז"ל: צריך להשמיע לאוזנו מה שמוציא מפיו, ואם לא השמיע לאוזנו יצא, ובלבד שיוציא בשפתיו עכ"ל, ומוכח מדברי הגמ' בברכות דהיה צד דדוקא בקר"ש, אבל מ"מ גם ילפינן מקר"ש לכל הברכות ומסתמא גם לגבי תפילה [דהא סו"ס הוא כברכה] דיש להשמיע לאוזניו, וכן כתב בשו"ע סימן קפה ס"ב לגבי ברכת המזון וז"ל: צריך שישמיע לאוזניו מה שמוציא בשפתיו ואם לא השמיע לאוזניו יצא, ובלבד שיוציא בשפתיו עכ"ל, וכן כתב בשו"ע בסימן ר"ו ס"ג יעו"ש

ובשו"ת שבט הקהתי (חלק ו' סימן עא) כתב לדון בהא בהאי לישנא: מהו הדין אם הוא קורא קריאת שמע בקול אם במקום שיש שם רעש גדול דאי אפשר לו לשמוע באזנו מה שמוציא מפיו, אם נחשב כמי שהשמיע לאוזניו, דיש לומר כיון דילפינן משמע דלכתחלה יש להשמיע לאוזניו, א"כ צריך לשמוע במציאות וכיון שלא שמע מחמת הרעש נחשב כאילו לא השמיע לאוזניו, או דלמא דהטעם דצריך להשמיע לאוזניו מה שמוציא מפיו דכיון דאומר כך כך בלחש דאפלו הוא בעצמו אינו שומע דומה למהרהר בלבו, וכן משמע קצת במאירי במסכת ברכות (טו.) ולפי"ז אם אומר בקול רם ואינו שומע מה שמוציא מפיו מחמת הרעש שפיר יוצא לכתחילה ונחשב כמו שהשמיע לאוזניו.

וכתב שם, שלדינא נראה פשוט שבכה"ג לא נחשב כאילו השמיע לאוזניו והביא להא ראייה מדברי השו"ע סימן תקפט ס"ב שאם הקורא את המגילה הוא חרש הושמע ממנו לא יצא, והקשה שם בב"י שהרי איתא בגמ' דמאן דס"ל דהקורא קריאת שמע ולא השמיע לאוזנו יצא הוא הדין אם קרא חרש יצא וכיון דקי"ל לגבי קריאת שמע דלא השמיע לאוזניו יצא א"כ אם קרא חרש מגילה השומע ממנו יצא, ובט"ז כתב לתרץ שחרש גרוע שאינו ראוי לשמוע משא"כ בלא השמיע לאוזנו, וכיון שבגמ' מדמה ובפוסקים בקרא

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

חרש ללא השמיע לאזנו, ואם נאמר שלא השמיע לאזנו לא יצא שכיון שאומר כ"כ בלחש הוי קרוב למהרהר וא"כ מה שייך לדמות חרש ללא השמיע לאוזנו שהרי בחרש ודאי אומר בקול רם ורק מחמת חרשות אינו שומע וא"כ ודאי דיבורו של החרש אינו דומה למהרהר, ובע"כ שיש דין שצריך לשמוע מה שמוציא מפיו וא"כ ה"ה חרש שאומר בקול רם ג"כ לא יצא. ויעו"ש שכתב לדינא שלכן אפילו קרא בקול רם במקום שיש רעש ולא שמע נחשב כמו שלא השמיע לאוזניו ולא יצא לכתחילה, אבל בדיעבד בודאי יצא.

וכן בספר מעורר ישנים (סימן סב סקכ"א) כתב לדינא שבעינן שישימיע לאזניו משש, ובמקום רעש או ששמיעתו כבידה יגביה קולו, וכן בשו"ת שרגא המאיר ח"ז סימןק לט ציין למש"כ בשפתי חכמים יעו"ש, וכן כתב בפסק"ת שם אות ב.

והנצי"ב בהעמק השאלה על השאלות (שאלתא קמג סק"ו) כתב שמי שעומד במקום דאוושא קלא ואינו יכול לשמוע מה שמוציא מפיו צריך לדבר בקול רם כדי שישמיע לאוזניו, אבל זה דוקא ברא"ש דכתיב שמע דילפינן השמע לאזנך, אבל בתפילה אינו צריך להשמיע לאוזניו בפועל, ולפי"ז כתב ליישב הסתירה בדברי התוספתא לדברי הירושלמי שהתוספתא מיירי שמתפלל במקום שיש רעש וע"ד ילפינן מחנה ששם א"צ להשמיע קולו,

ובהליכות שלמה (תפילה פרק כב ס"ד) הובא בשם מרן הגרשז"א זצוק"ל שהסתפק בזה אם נמצא במקום שיש רעש גדול אם צריך להגיבה קולו עד כדי שישמיע הברכה לאזניו, שלכאורה פשוט שדין זה שצריך לכתחילה להשמיע לאוזניו הוא ענין של מציאות שישמיע לאוזניו בפועל, ולא רק גדר בדיבורו אם חשיב כמדבר בקול או לא, וכן נראה ממה שאמרו השמע לאזנך מה שאתה מוציא מפיו, ואם לא השמיע לאזניו בפועל לא קיים דין זה, אך מ"מ למעשה צ"ע עכ"ד, ויעו"ש עוד באורחות הלכה דלמעשה נראה דא"צ לחוש לכך יעו"ש, וכן כתב בספר שערי הברכה (עמ' רא) שכן שמע מהגר"ש וואזנר זצוק"ל שהנמצא במקום שיש רעש אף אם במציאות אינו שומע מה שמברך מ"מ אם אומר באופן שיכול לשמוע אי"ז מעכב מה שאינו שומע ממש, ויעו"ש שכתב להביא להא ראייה ממש"כ כה"ג בשע"ת (סימן תרפ"ט סק"ב) לגבי כבוד שמיעה שכיון שיכול לשמוע ע"י שיאמרו לו בקול רם שוב

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

שמיעתו לא מעכבת יעו"ש, והיינו דהוי בגדר כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו, וכל שאין ראוי לבילה בילה מעכבת בו,

וכן בספר דרך שיחה (ח"א עמ' רכה) הובא ששאל למרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, דברתי עם הרב לגבי הדין שצריך להשמיע לאזניו, בקריאת המגילה ובקריאת שמע, אם הוא רק שיעור בדיבור או שצריך שישמע בפועל, והנידון היה כאשר מוציא מפיו, אך אינו שומע מחמת רעש המולה, דינו מהו, ואמר לי שמסתבר כי הוא רק שיעור בדיבור, אבל רבי יחיאל לדרמן ז"ל היה אומר בשם השפתי חכמים כי למה במכת הצפרדעים היה צריך משה לצעוק אל ה' כי לא יכול היה להשמיע לאזניו מחמת רעש הצפרדעים עכ"ד, הרי לן דס"ל שהוא שיעור בדיבור, וכן כתב בספר הליכות חיים (חלק א' תשובה רכב) ששאל להגר"ק בהאי ענינא, והשיבו שמסתבר שאין צריך להגביה קולו, וכן כתב בספר מאיר עוז (סימן סב ס"ג אות ב', ובסימן קא ס"ב) בשם הגר"ק, וכן הביא בספר שיח הספר עמ' צג, וע"ע בספר דברי יעקב להגאון רבי יעקב עדס שליט"א עמ"ס ברכות דף טו ע"א ענף ד' שכתב בשם אביו שליט"א שבקר"ש ברור דבעינן להשמיע לאוזניו ויעו"ש עוד מה שגן לגבי תפילה, שאם בעינן כן בשביל כוונה שפיר דמי. וע"ע בשו"ת מי מנוחות ח"ב סימן ד' במה שהאריך בזה, וכתב לתלות במח' הבית הלוי והחזו"א האם מהני שומע כעונה בברכת כהנים יעו"ש בארוכה, ובמש"כ עוד בזה בספר אוצר תשובות לשאלות המצויות אורח חיים חלק א' סימן מז.

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

מדוע כתב בשולחן ערוך ואם שח הרי לשוחח הרי הוא בשנים

בס"ד

אור ל' שבט תשפ"ב

לכבוד ידידי הגאון הרריחמ"א שליט"א בעמח"ס מריח ניחוח ושא"ס, עפולה, שלו' וברכה, ראיתי מה ששאל הרה"ג רבי אלכסנדר אליעזר קנאפפלער שליט"א מארצות הברית, בקובץ מריח ניחוח מס' 647 פרשת בא תשפ"ב, בזה"ל: איתא בשו"ע (או"ח סימן קכ"ד סעיף ז') לא ישיח שיחת חולין בשעה שש"צ חוזר התפלה, ואם שח הוא חוטא, וגדול עונו מנשוא, וגוערים בו, ע"כ. ולכאורה צ"ב, דבדרך כלל ב' אנשים משוחחין יחד, ולמה אמרו גוערין "בו" לשון יחיד, והול"ל וגוערין "בהם" לשון רבים. [ואולי הכוונה, שאם בא אחד מידידיך לדבר אליך, אז גם אותו תגעור בו. ובזמנינו י"ל כשאחד מדבר בסעלפאון בביהמ"ד גוערין "בו", ואגב ארשום מה ששמעתי לאחרונה בשיעור יום א' להרה"ג המפורסם המגיד מישרים הרה"ח ר' ישעי' ווייס שליט"א, בביהמ"ד הגדול בראדני, שפרעה הרשע אמר הבה "נתחכמה" לו, לאמיר זיי געבן סמארט-פאונ'ס, ודפח"ח]. ע"כ לשון השאלה.

הנה כבר קימ"ל שאלת חכם חצי תשובה [עיינן מבחר הפנינים ריש שער החכמה, וציין לזה מרן זיע"א בשו"ת יחווה דעת חלק ז' סימן יב בהערות יעו"ש, ויש עוד להאריך בכל זה בפני עצמו, וע"ע במש"כ בגדר זכות השואל בשאלתו, ונדפס בסוף שו"ת השואל חלק ד' לידידי הר"מ ציון שליט"א ואכמ"ל], וכתב דאפשר דמיירי שמדבר בפלאפון ואמנם בזמן השו"ע לא היה פלאפון ולא שייך ליישב כן, ואולי יש לומר שהחידוש הוא בזה ואם שח הוא חוטא, שלא יבוא ויאמר ויאשים את חברו, אלא שכל אחד ששח עם חברו שיחשוב שהבעיה אצלו, והוא חוטא, וממילא גוערין בו, כי עצם זה שהסכים לשמוע דברי חברו ואח"כ דיבר עמו ביחד גם כן חמור הוא, ועוד י"ל שהכוונה הוא בזה שאם שח עם חברו שכבר התפלל, [ואפילו שהוא בדברי תורה, שאז להוא שהתפלל מותר] מ"מ גוערין בו דהיינו בו דוקא, והוא חידוש. ויש עוד להאריך בזה, ואני לענ"ד כתבתי.

בברכת התורה הצעיר באלפי ישראל

יוסף אביטבול פה עיר התורה בני ברק

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

בדיני אמירת דבר בשם אומרו - מכתב לספר בשם מרדכי

בס"ד

י' שבט תשפ"ב

לכבוד הגאון רבי יצחק אוהב ציון שליט"א בעמח"ס שו"ת שערי ציון ושא"ס רבים, איתן מושבו בעיה"ק ירושלים תובב"א, ומתלמידיו וממקורביו של רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א.

לאחר עטירת השלו' והברכה

קבלתי הספר "בשם מרדכי" [ע"י ראש ממלכת התורה גם אני אודך ה"ה הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א] שיו"ל לרגל שמחת הבר מצוה של הבה"ח מרדכי ני"ו, ויהי רצון שיתעביד לאילנא רברבא, לתפארת אבותיו, ולתפארת כל המשפחה כולה. וראיתי לכת"ר שליט"א שהאריך והקיף כל דיני אמירת דבר בשם אומרו, ובראשם הביא תשובות ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א, ולא הניח דבר שלא דן בו, ואהיות וא"א להפטר בלא כלום, אכתוב ואוסיף כמה הערות והוספות בחמלת ה' עלי.

א). בתשובות מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א תשובה ג' נשאל האם במי ששמע דבר חידוש מאשה כגון אשתו וכיוצא בזה ואומרו לאחר האם איכא דינא דאומר דבר בשם אומרו או דמשום צניעות אין לומר בשמה, והשיב, יש לומר, עכ"ד, ולא הבנתי מה צדק הספק בזה הרי כיון דיסוד הדין הוא משום אל תגזול כי דל הוא, וממילא י"ל דה"ה שאומר דבר חידוש או הערה מחכימה וכל כיוצא בזה בשם אשה, כן נראה לכאורה לומר, ושוב ראיתי שכת"ר האריך בזה בסימן ד' והביא הרבה ראיות מדברי הפוסקים ועוד שכן יש להזכיר אפילו דבר בשם אומרו, ומיהו יש להסתפק שמזכיר השם האם יש להזכיר שם האשה, או דלמא שיכול לכתוב שמעתי מאשתי או מאמי וכל כיוצא בזה, ולכאורה נראה דיש ענין שלא להזכיר שם האשה, וכן נראה מהראיה שהביא מדברי הדרישה ופרישה לחלק יו"ד יעו"ש, ומאידך מהרבה גמרות נראה שכן מזכירים השם, ומיהו י"ל דמאשתו כיון דקימ"ל דאשתו כגופו והרי הוא להרבה דינים כדינו ממש, וא"כ י"ל דה"ה הכא אין חיוב לומר בשם אשתו.

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

ב). בתשובות מרן הגר"ק באות כא, שאל להגר"ק בזה"ל: מרן שליט"א כתב לן בשם החזו"א וצוק"ל שהיכא שא' הראה לשני מ"מ א"צ לומר זאת בשמו, ויש להסתפק האם באופן שהשני לא פתח המ"מ שציינו לו וסומך ע"ז שאמר לו זאת, גם באופן זה א"צ לומר בש"א או דוקא היכא שגפ הו"ע ראה הדברים במקורם א"צ לומר בש"א, והשיבו בזה"ל: כיון שיכול לראות יתכן דכראה דמי, יעו"ש, ובסימן יג האריך בזה כת"ר באריכות. ולכאורה יש לעיין בעיקר סברת הגר"ק כיון דיכול לראות, הרי בלא זה דהראה המראה מקום הרי הכותב או האומר לא ידע לזה.

והנה ידוע השמועה בזה בשם מרן החזו"א שאין חיוב לומר דבר בשם אומרו במראי מקומות, כן הובא בס' תולדות יעקב (עמ' רכז) וכן כתב בס' בס' דבר בשם אומרו (פ"ה ס"א) בשם החזו"א שמראה מקום א"צ לומר בשמו שוכן נקט הגרנ"ק.

וכן כתב בזה ידידי הרה"ג רפאל סויד שליט"א בעמח"ס מנחת רפאל, בגליון שמועות ששמע ממרן הגאון רבי ברוך דב פוברסקי שליט"א ראש ישיבת פוניבז' וז"ל: שמעתי ממו"ר רה"י הגרב"ד פוברסקי שליט"א שבדידי' הוה עובדא, שהחזו"א דן בספרו בספק מסוים והניח בצ"ע, והראה לו הגרב"ד דיש בזה תוספתא מפורשת, וציין לכך החזו"א בספרו במהדורה החדשה, מבלי לציין מי הראה לו תוספתא זו, וביאר החזו"א שכמו שאינו מחויב לכתוב מי הביא לו את הספר מהארון, כך אינו מחויב לציין מי הראה לו תוספתא זו, ואמר הגרב"ד דהגרי"ז לא ס"ל כן וכתב בספרו "והראוני", ואמר דאינו יודע במה נחלקו, ואמרתי להגרב"ד דאפש"ל דאיכא בדינא דאומר דבר בשם אומרו ב' טעמים, חדא, משום בעלות על החידוש, ואם לא אומר בשם אומרו הוי כעין גזל, ועוד דהוי גניבת דעת שיחשבו שזה חידוש שלו, וא"כ החזו"א ס"ל דרק משום הטעם הראשון מחויב להזכיר את שם אומרו, וא"כ במראה מקום אי"ז חידוש, ול"ש ע"ז בעלות, אולם הגרי"ז ס"ל דמ"מ מחויב לציין משום גניבת דעת, שלא יסברו שהגיע לכך בעצמו, וזה שייך אף במ"מ, והראי' שהגרי"ז לא ציין מי הראהו, אלא כתב "והראוני", והיינו כמשנ"ת, והגרב"ד שליט"א הסכים עם הדברים, ואת יסוד הדברים ראיתי בספר אומר דבר בשם אומרו להרה"ג שמואל פיש שליט"א. [ויש לציין דאפש"ל דאף להחזו"א הא דאין בעלות על מ"מ היינו בספר רגיל, אולם בספר שכולו מראי מקומות, ובא ספר אחר שגם כולו מ"מ אסור להעתיק, ושמעתי מהגר"י לורניץ שליט"א מעשה שהי' באדם שכתב

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

ספר מ"מ ובכוונה טעה בג' מקומות, וראה שספר מ"מ אחר ג"כ "טעה" כביכול באותם ג' מקומות, ותבע אותו לד"ת וזכה בדין. [עכ"ד.

ובהאי ענינא ראה מש"כ בשו"ת באר משה (ח"ד סי' יט) שנשאל במי שראה בפתחי תשובה או בספר אחר שהביא דברי הנודע ביהודה או החתם סופר וכיוצ"ב אם כשמעתיק דברי הנודע ביהודה או חת"ס האם מחוייב הוא לכתוב ראיתי בפתחי תשובה שהביא דברי הנוב"י או לאו והשיב שבודאי נכון לכתוב ראיתי בפת"ש הביא דברי הנוב"י אבל אם לא הזכיר לא עבר עבירה, ובתוך התשובה אות ז הביא משו"ת מחנה חיים הביא משו"ת מחנה חיים ח"ב סוף הספר שג"כ דן בזה והעלה שיש חיוב להזכיר בשם אומרו אף שהת"ח לא חידש דבר מעצמו ומ"מ הדבר צריך בירור כי הוא דין חדש אשר ידעתי בעצמי שלא הייתי נזהר בו עכ"ל ע"ש ועתה אלול תשע"א נדפס הספר שיעורי מרן הגרי"ש אלישיב שיעורי מרן הגרי"ש אלישיב ברכות ובהקדמה שאלו את מרן זצ"ל בזה והשיב דאם כבר נדפס בספר דברי אותו חכם אין צריך לציין מי הביאו אלא יכתוב מיד את המקור וע"ע בספר זכר עשה עמ' קצט. וראה עוד מש"כ בזה בשו"ת שמן ששון סימן ה ובשו"ת שאילת יעקב ח"ב סימן נא אות ה' ובשו"ת דברי שלום קרויז ח"ג סימן רלט. ובס' תורת חכם ח"א עמ' רמד, ובקובץ משנת יוסף מס' כה בפתח הקובץ מה שכתב להאריך בכל זה ערך הקובץ ה"ה ידידי הרה"ג יהודה בן דוד שליט"א. ובגם אני אודך תשובות הגר"ח פדלון ח"ב סימן נח במה שהאריך בזה.

ובשו"ת ברכת יהודה להגאון רבי יהודה ברכה ח"ג עמ' רמד, ובספר דבר בשם אומרו ובספר דבר בשם אומרו פ"ה הל' א, במה שהאריך בזה. וראה בגא"א תשובות הרב אייזנבך שכן אמר לו מרן הגר"י ליברמן שליט"א בעל המשנת יוסף לאחר שמעיין בס' פסקי תשובות כותב לציין שראה בפסק"ת, אף שאי"ז אלא מראה מקום בלבד. ועיין.

וע"ע בילקו"י (כיבוד אב ואם עמ' תק בהערה) שהורה הגר"צ אבא שאול זצ"ל שאמר שעיקר הקפידא בזה במילי דסברא וביאור בדברי הפוסקים שלא יכתוב זה משמו בזמן שראה כן אצל אחרים אבל בציונים מדברי הפוסקים המצויים ביותר כמו שו"ע מג"א משנ"ב וכדו' אין בזה כ"כ קפידא ואינו חייב לציין בכל פעם שראה פוסק זה אצל מחבר פלוני או אחר, וסיים שם שלא ברור כ"כ שאמר דבר זה, ועוד כתב שם: וכמה פעמים דיבר עמנו מרן אאמו"ר (שליט"א) והתמרמר על איזה חכמים בדורינו שמעתיקים

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

קטעים רבים משו"ת יביע אומר, ואינם מציינים כי משם לוקח הדברים, ויש אף שהעתקיו תשובות שלמות וחקקו הדברים עלי ספר לדורות, כביכול הם טרחו ויגעו בזה, וציינו לעיין באיזה ספרים שאינם מצויים כלל [כי אם בספרייתו של מרן אאמו"ר] וזכורני לפני כמה שנים שבליל שבת אחת ביקש ממני לקרוא סימן ארוך בספרי רבני זמנינו ואח"כ הראה לי דהברים כמעט מלה במלה מספר טהרת הבית [אולם עם כל זה לא העיר למחבר כלל עכ"ד, ויעו"ש שציינ עוד למש"כ בזה בשו"ת שלמת יוסף (סימן ה' אות ג) מש"כ בזה.

ועוד בזה ראה בגם אני אורך תשובות הגר"מ חליוה שליט"א (חלק ט"ז סימן כד) שכתב, זאת אמינא ל"י דישנם אשר אומרים שכיון שאין הם לוקחים מאותם ספרים רק מראי מקומות וציונים על כן אין הם צריכים דבר בשם אומרו, אכן לו היו לוקחים מ"מ אחד או שתיים וכיו"ב שהיה מקום להקל בזה דפעמים שישנם סיבות למאי דאין מציינים זה וכיו"ב, וגם דאעיקרא דמילתא לא פסיקא מילתא דהרואה בספר פלוני שצריך לציין נמי לאותו הספר שהביא להמ"מ, והוסיף עוד: איברא דכמה יש להתמרמר על אותם שמעתיקים קטעי מקומות וציונים שלמים שהובאו בספרים שונים וכמה רחוק הוא מדרכי היושר באשר אותו מחבר טריחא ליה ימים ולילות לחפש מחופש בספרי דרבנן, ובא אותו מלקט ובהינף יד קוצר כל יגיעו ברגע אחד בלא להחזיק שום טיבותא בגין דא. וגדולה מזו ראיתי פעמים רבות שישנם אשר העתיקו דביכול בשו"ת פלוני תירץ על קושה פלונית ארבעה תירוצים ומביאים אותם בזה אחר זה, ובפתחי את אותו שו"ת חזיתי כי תריץ ליה רק באופן אחד ואילו שאר שלשת התירוצים המה מאותו ספר שלקחו הימנו ביכול המראה מקום עכ"ד הגר"מ חליוה שליט"א.

וכיוצא בגדר בזה כתב לי הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אורך ושא"ס, וז"ל: בענין אמירת דבר בשם אומרו כשאחד מביא מראה מקומות, ומעתיק אחר ממנו המראה מקומות. אמרתי פעם ונראה לי שזה אמת לאמיתו שהנה אדם שמעתיק מראה מקום אחת, או שנים, שראה בספר שמביאו, ולא טרח לחפש, לא נורא, אולם אם אחד עבד עשרות שעות וטרח לחפש הרבה מראה מקומות, ובנה בנין יפה של מאמר עם מראה מקומות יפים, ובא שני ושולף הכל על מגש של כסף, ומציג את שמו בתחילת המאמר, לענ"ד זה כבר גזל ממש, ובדרך צחות אמרתי שהנה יש לקט שכחה ופאה, ואמרו חז"ל שלקט זה אחת או שנים, ושלש כבר אינו

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

לקט, וזהו גם כן בנידון דידן, שאחת או שנים זה עוד בגדר "לקט", אולם שלש זה כבר לא בגדר לקט, אלא בגדר עמל ויגיעה. ודו"ק בזה.

עוד ספק בכל דין זה ראיתי בגם אני אודך תשובות הגר"מ גבאי חלק ה' סימן יז כתב לדון בכ"ז, והביא מש"כ בשו"ת מחנם חיים (אהע"ז חו"מ ח"ב עמ' קנח) שכתב נסתפקתי בת"ח ששמע מחבירו איזה סברא או חקירה או דין חדש אשר הוזכר באחד הראשונים ואחר ימים וששים חידש הוא דבר תורה בהקדמת אותו סברא או אותו חקירה או אותו דין אשר מת"ח מלפנים, אם צריך להזכיר שם אותו ת"ח אשר הודיע לו סברת וחקירת הראשון או הדין מהפוסקים או שאינו צריך להזכירו כי אותו הת"ח לא חידש דבר בעצמו לאמור בשמו רק הוא ראה הסברא בראשונים או הדין בפוסקים והודיע לו המקום אשר כתובה הסברא הדין או החקירה א"כ יוכל הת"ח השומע להגיד מי שם הספר או שם נמצא ההקדמה הזאת ויעו"ש שכתב לפשוט מדברי התנחומא והשאייר הדברים בצ"ע יעו"ש. ועיין עוד במה שהאריך בזה עוד בספרו בית מתתיהו סוף חלק ד' יעו"ש.

עוד כתב לדון שם בסוף הסימן שיש להסתפק דאף אם נימא שצריך להזכיר במראי מקומות שראה בספר, היום אם המחבר נעזר בתוכנות החיפוש כמו אוצר החכמה וא"כ כיון שהרי הוא יכול בעצמו לחסש ע"י מכשיר זה ולמצוא אותם תוצאות של ספרים, ממילא אין צריך לציין הספר שבו ראה המקרי מקומות שהרי יכול לחפש את הספרים הנ"ל, יעו"ש, ולענ"ד י"ל דהא סו"ס כיון דלא חיפש, ממילא הא איכא סו"ס גזילה אי נימא שיש דין דבר בשם אומרו גם במראי מקומות, דהרי ע"י כן חסך זמן, וסו"ס אל תגזול כי דל הוא, וגם יש הרבה מראי מקומות שלא תמיד נמצאים בתוכנות החיפוש, כי ספרים חדשים יוצאים לבקרים לאלפים ורבבות מידי חודש בחודשו, וממילא יכול להיות מחבר שיציין אליהם לאחר שהשיג וקנה ושילם על הספרים החדשים הנ"ל, וציין אליהם, ויבוא מחבר אחר ויעתיק כל המראי מקומות כאילו ראה כבר הספרים הנ"ל, וגניבת דעת גם איכא בהא והבן.

ולפני כמה חודשים נשאלתי ע"י הבה"ח יצחק פרץ שליט"א ממקסיקו האם יש ענין להחמיר בזה לשיטת החזו"א ודעימיה דאין צריך לומר דבר בשם אומרו במראי מקומות, ולכאורה יש ענין להחמיר לשיטות שצריך דהרי סו"ס מביא גאולה לעולם.

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

אבל מ"מ לדינא נראה דבמקום טורח אין צריך, אלא א"כ זה מראי מקומות נדיר או ספר נדיר וכו' שכן יש לציין לכאורה, ואני לענ"ד כתבתי.

ג). בתשובה מב שאל למרן שר התורה הגר"ק שליט"א בזה"ל: האם הענין של שפתותיו דובבות שייך דוקא לאחר מיתה או שהוא גם באדם חי שכשאומרים שמועה בשמו שפתותיו דובבות, והשיבו בזה"ל: דוקא לאחר מיתה עכ"ד, ובהערה שם ציין למש"כ בשו"ת משיב דבר (ח"א סימן לב בשולי המכתב) ז"ל: וידוע ששמחה לאיש במה שיודע שגדולים מעיינים בדבריו עד שהוא דובב שפתי ישנים כלומר אסילו מתים שאינם מרגישים בשום הנאה גשמית או כבוד מ"מ שפתותיהם דובבות בהנאה כשאומרים בשמו דבר הלכה, מכש"כ אדם חי שמרגיש בכל הנאה, עכ"ל, ומבואר לכאורה דה"ה באדם חי שיש הנאה, אבל לא שיש שפתותיו דובבות בקבר.

והנני מצרף לכת"ר מש"כ להסתפק האם הוא דוקא בקבר ממש או אפילו לאחר מיתה, דמדברי הגר"ק משמע דכל שהוא לאחר מיתה, [ויסוד הספק היה לי לאחר הלווית מרן פוסק הדור הגר"נ קרליץ זצוק"ל] יש לדון האם האי דינא דשפתותיו דובבות בקבר שמבואר בבכורות דף לא ע"ב הוא אפילו שלא נקבר או דלמא דוקא שנקבר, הנה מלשון דובבות שפתותיו בקבר, משמע דוקא בקבר, וא"כ אין מקום לספק כלל.

אלא דאפשר דמה דחז"ל נקטו כן, משום דבין הזמן הפטירה לקבורה הוא זמן קצר, ולכן לא הוזכר זה, אבל עיקרא דמילתא הוא משעת הפטירה.

והנה בגמ' ביבמות (דף צו ע"ב) איתא בלשון הגמ': דאמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב אגורה באהלך עולמים וכי אפשר לו לאדם לגור בשני עולמים אלא אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא רבוננו של עולם יהי רצון שיאמרו דבר שמועה מפי בעוה"ז דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי כל ת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה שפתותיו דובבות בקבר אמר ר' יצחק בן זעירא ואיתימא שמעון נזירא מאי קראה וחכך כייך הטוב הולך לדודי למישרים דובב שפתי ישנים ככומר של ענבים מה כומר של ענבים כיון שמניח אדם אצבעו עליו מיד דובב אף תלמידי חכמים כיון שאומרים דבר שמועה מפיהם בעוה"ז שפתותיהם דובבות בקבר ע"כ.

והנה מזה דמדברי הגמ' משמע וכי אפשר לו לאדם לגור בשני עולמים אלא דהוא נמצא בעולם הבא, ומהני מה שאומרים חידושיו בעוה"ז, וא"כ כ"ז

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

דוקא שהוא כבר רק לאחר הקבורה, דאם לפני הקבורה עדין אין דין, וכ"ז שהוא צדיק גמור דלית ליה חיבוט הקבר, כי הוא צדיק ולא נהנה מהעוה"ז, ולכן ילך ישר לעולם הבא [וכ"ז לשיטות דלצדיקים גמורים אין חיבוט הקבר וכמו שמשמע בזה"ק, ומבואר בדברי הגר"א, ובספר התניא, והנה י"א דחוץ מזה יש עוד חיבוט הקבר לקליפה הגשמית של הגוף, וזה רק כלפי שמיא גליא, אבל בעיקר הדבר פשוט דאין כלל חיבוט הקבר דכיון דהאדם קידש את גופו לגמרי, שוב אף לגופו לא שייך חיבוט הקבר ודו"ק בזה היטב].

וא"כ למעשה כ"ז רק לאחר הקבורה, ורק שנחזיקו לצדיק גמור שלא נהנה מהעוה"ז והיה מפורש מכל חיי העוה"ז, כך יצא לפי דברי הגמ' ביבמות שם, אולם ענין זה משמע קצת בספרים דשייך גם בחיי האדם, והנה מסופר על הגרא"מ שך זצוק"ל שאמר שבחיינו מסכים שיאמרו חידושים שלו שלא בשמו אבל במותו אינו מסכים והטעם בזה שיש בזה תועלת גדולה לנפטר, וסו"ס לכאורה נראה דאיכא מעלה בזה גם לפני הקבורה, ואולי אדרבה אז איכא בזה מעלה יותר גדולה להזכיר את חידושיו, ויצילו יותר, ודו"ק.

וראה עוד בענין זה בדברי זקני מרן החיד"א זל"ה בספרו שם הגדולים (ח"ב מערכת הספרים אות ז' כו) ולא אכחד דאעיקרא דדייקא פריכא דמה שהניח הרב פנים מאירות ז"ל דאין צריך להזכיר השם להיות שפתותיו דובבות בקבר דקמי שמיא גליא רק כי היכי דלקבל מיני' יש להזכיר לדעת מי בעל דברים עתה אני רואה דאפשר דצריך להזכיר השם להיות שפתותיו דובבות בקבר ואין אני אומר בתנאים ואמוראים וקדושי עליון מהפוסקים רק יתכן כי אין אדם צדיק בארץ וכו' דיש קטרוג שלא יזכה להיות שפתותיו דובבות והקב"ה מלך המשפט ע"י שבעוה"ז מזכירים שמו בתורה ואומרים דין או חידוש משמו מתעוררים הרחמים ויגדל כח המליצה טובה עליו ושפתותיו דובבות וכו' וכתב שלדעת רב גידל עי"ש, ומבואר דזה ממליץ על האדם, וא"כ יש אולי יש מעלה גם קודם שהאדם נפטר.

והנה עתה שמעתי עתה מאחי שאמר בזה מרן הגרי"ג אידלשטיין שליט"א שאת המעלה הזאת יש גם בחיים, וא"כ כ"ש לפני הקבורה, וזה כמו שהבאנו מהגרא"מ שך זצוק"ל, אמנם שם אינו ראייה למה שאמר, וע"ע בכאיל תערוג על המועדים בהקדמה מה שהביאו שם מהגרא"ל כשיטת הגרי"ג שליט"א, אולם דבריהם חידוש גדול דשפתיו דובבות בקבר, היינו דעיקר המעלה לאחר הפטירה או הקבורה וכמו שכתבנו לדון השתא.

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

שוב לאחר כותבי כל זאת הנה מצאתי בתוס' תלמיד רבינו תם ורבינו אליעזר עמ"ס בבא קמא (דף טז ע"ב) שהקשו על מה שאמר רב שם שהושיבו ישיבה על קברו, והקשו והרי הוי לועג לרש, ותירצו דאיכא למימר דהתם בעת שמוטל לפניו ולא נקבר אבל כשנקבר מותר לעשות כדי שיהיו שפתיו דובבות בקבר, ועי"ש עוד תירוצי, ועי' עוד מה שהבאנו עוד בענין זה בדברי יוסף עמ"ס בבא קמא שם עי"ש, והנה לדבריהם נמצאנו למדים דכל הענין של שפתיו דובבות היינו דוקא בקבר, ולכן כיון דחשיב דגם הוא לומד א"כ ליכא כבר איסור דלועג לרש.

והגאון רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אודך ופרדס יוסף החדש על המועדים וש"ס וקבצים, כתב לי בזה"ל: לענ"ד נראה שהנה ידוע שהזמן בין הפטירה לקבורה, זה הכי קשה למת, ראה בתרגום על איוב פרק י"ד פסוק כ"ב, על הפסוק אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל ע"ש. ועוד, ואם כן נראה שאזמהמעה הכי גדולה לומר דברי תורה של הנפטר, שזה יגין עליו מכל רע.

והנה הערוך ביאר "שפתותיו דובבות", היינו שהנפטר עומד ומתפלל על מי שמזכיר את חידושו. ע"ש, וזה שייך כנראה רק אחרי קבורה, שהנשמה כבר רגוע, ולא במצב של אי רוגע שיש לפני הקבורה, ודו"ק היטב כי קצרתי מאד ונשמע ונבשר תמיד רק בשורות טובות אמן כן יהיה רצון עכ"ל.

ד). בתשובה מג שאל למרן שר התורה הגר"ק שליט"א בזה"ל: האם מי שתומך בעוסקי תורה וכגון אחד שעושה הסכם ישכר וזבולון עם ת"ח יזכה ג"כ למעלה שיהיו שפתותיו דובבות בזמן שיזכירו השמועות בשם הישכר, והשיב בזה"ל: יתכן, וציין עוד בזה למה ששאל להגר"ק לפני כמה שנים והשיבו לא ידוע לי, וציין עוד למש"כ בזה בספר דבר בשם אומרו ח"ב סימן ה', ובספר תורת יעקב סימן רמא אות ג', ובמילואים והסופות שם אות נח מה שהוסיף הגרי"ח אוהב ציון שליט"א. ולענ"ד יש לומר בהא דתלוי במח' הפוסקים בגדר יששכר וזבולון, והארכתי בזה בקובץ באר התורה פרשת יחי תשפ"א יעו"ש.

ה). במכתבים סימן י' חקר הגאון רבי גמליאל שליט"א האם שייך דין דבר בשם אומרו בשאלה בהלכה, והנני מצרף מש"כ לו בזה, לכבוד הגאון העצום רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אודך ופרדס יוסף החדש על המועדים וש"ס. במה ששאלתם: הנה ראיתי כאלו שלא

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

מקפידים להזכיר שמות השואלים בספרי השו"ת, והנה כל שאלה בהלכה, זה רעיון מיוחד, או היכי תמצוי יפה ומעניינת, או איזה הברקה וחידוש, או קישור נחמד משני מקומות בהלכה, שכל זה בא רק על ידי העמל ויגיעה בלימוד ההלכה היטב, ודקדוק בדברי הפוסקים כראוי, וצריך לומר בשם אומרו מי שחידש השאלה. אשמח מאד אם כת"ר שליט"א יכתוב לי בזה תשובה בהלכה לזיכוי הרבים שיזכירו כל שואל עם שאלתו שזכה לחדש בתורה לאחר יגיעה בס"ד, ויזכה כל אחד להיות חלקו בתורה הקדושה, שהרי יש כאלו שזוכים לחדש שאלות בהלכה, ויש כאלה שזוכים לחדש תשובות בהלכה, ויש כאלו שזוכים לחדש פירושים על התורה, וכו', וכו', כל אחד מה שחננו השם יתברך ברוב חמלתו.

נראה שיש לדון בזה משום כמה איסורים: א' אם מציג את השאלה לפני רב אחר, א"כ יש בזה גניבת דעת, שהוא שאל וחקר ויגע לשאול שאלה כזאת. והנה בגדר איסור הנה איתא בגמ' בחולין דף צד ע"א אמר שמואל אסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעתו של גוי וכו' גניבת דעת וזה גם נכלל בדין גניבה וכמו שכתב הריטב"א במס' חולין דף צד ע"א וז"ל: "ואיסור גניבת דעתו של א"י כתבו קצת רבותינו בשם בעלי התוספות שהוא איסור תורה דנפקא לן מדכתיב לא תגנובו...ואע"ג דלא אשכחן גניבה סתם על גניבת דעת אלא לשון גניבת לב (ותגנוב את לבבי) דכאן נכתב לא תגנובו סתם לכלול אף גניבת ממון " ע"כ.

אבל הסמ"ק (סימן רס"א) ועוד כתבו שאיסור גניבת דעת אינו נכלל בדין לא תגנובו כי כל האיסור הוא דוקא בגניבת ממון או חפצים, והנה בגדר איסור גניבת דעת האם הוא מדיני גניבה וגזילה או מדין איסורי שקר, ראיתי שכתבו בזה בשם הגאון רבי נפתלי נוסביום שליט"א כי מדברי הריטב"א משמע "שהאיסור מסתעף מאיסור גניבת ממון, שכיון שיחזיק לו טובה בטעות, יתכן שאף יבוא להוציא ממנו ממון עבור הכרת הטוב, והרי אילו היה יודע שלא עשה זאת מיוחד בשבילו, בודאי לא היה מוצא כל כך עבורו, ונמצא שיש כאן מעין גניבה. אבל מדברי רבינו יונה בספרו שערי תשובה (שער ג' סימן קפד) משמע שאינו אסור מדין גניבה שהרי אינו מוציא ממון כמו בגניבה אלא יסוד האיסור הוא מדבר שקר תרחק, ע"ש. והנה בדעת הרמב"ם כתב בזה הגאון רבי אשר וייס שליט"א, ובדעת הרמב"ם נראה דשני דינים יש בגניבת דעת, דין אחד המושתת על אורחות יושר וטוהר לבב ועל חובת האדם להתרחק מכל דבר שקר ודרך עקלקלה, ודין נוסף מדיני אונאה במקח

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

וממכר, דהנה מצינו בדברי הרמב"ם שכתב איסור גניבת דעת בשני מקומות. בפ"ב מהלכות דעת הלכה ו' כתב "אסור לאדם להנהיג עצמו בדברי חלקות ופיתוי, ולא יהיה אחד בפה ואחד בלב אלא תוכו כברו והענין שבלב הוא הדבר שבפה, ואסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעת הנכרי, כיצד לא ימכור לנכרי בשר נבילה במקום בשר שחוטטה, ולא מנעל של מתה במקום מנעל של שחוטטה, ולא יסרהב בחבירו שיאכל אצלו והוא יודע שאינו אוכל, ולא ירבה לו בתקרובת והוא יודע שאינו מקבל, ולא יפתח לו חביות שהוא צריך לפותחן למוכרן כדי לפתותו שבשביל כבודו פתח וכן כל כיוצא בו, ואפילו מלה אחת של פיתוי ושל גניבת דעת אסור, אלא שפת אמת ורוח נכון ולב טהור מכל עמל והוות " ובפרק י"ח ממכירה הלכה א - ב כתב הרמב"ם א. אסור לרמות את בני אדם במקח וממכר, או לגנוב את דעתם; ואחד גויים ואחד ישראל, בדבר זה. היה יודע שיש בממכרו מום, יודיעו ללוקח ואפילו לגנוב דעת הבריות בדברים, אסור. ב. אין מפרכסין לא את האדם, ולא את הבהמה, ולא את הכלים הישנים כדי שייראו כחדשים. אבל מפרכס החדשים, כדי שישוף ויגהץ וייפה כל צורכו.

והנה יש לשים לב דהרמב"ם לא כתב איסור זה בהלכות גניבה, ונראה מזה דלשיטתו אכן אין איסור גניבת דעת משום איסור גניבה כלל ולא כדברי בעלי התוס' שהביא הריטב"א, ומדהביא הרמב"ם הלכה זו בהלכות דעות פ"ב שבו ביאר את תורת המידות ודרכי החסידות כגון מדת הענוה וכדו' שעל ידם דבק האדם ביוצרו והולך בדרכיו נראה דגם איסור זה מיוסד על ענין זה, אך מדבריו בהלכות מכירה פרק י"ח בו כתב הרמב"ם דיני אונאה נראה דאיסור גניבת דעת משום אונאה במקח וממכר הוא, ובדקדוק כתב שם הרמב"ם כמה אופנים בגניבת דעת במקח וממכר שמקורן בב"מ דף ס' דאין מפרכסין אדם בהמה או כלים ישנים כדי שיראו כחדשים ואין שורין את הבשר במים כדי שיתפח וכדו' (ובכל הני יש איסור גניבת דעת אף באופן שאין בכך אונאת ממון כגון שאין נפק"מ בדמים בין חדש וישן או כגון שהוזיל את המחיר כישן אלא שגונב דעתו לחשוב שכלי חדש הוא נותן לו), ובהלכות דעות כתב הרמב"ם דוגמאות אחרות של גניבת דעת שאינם במקח וממכר כהא דלא יסרב בחבירו שיאכל אצלו ויודע שאינו אוכל ולא ירבה עליו תקרובת ויודע שאינו מקבל, וכל הני אינם ענין לאונאה דמקח וממכר אלא מאורחות יושר הן כמבואר. עכ"ד, ומבואר דהוא איסור משום דרכי היושר.

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

והנה במכילתא דרבי ישמעאל (משפטים פר' יג) איתא המתגנב מאחר חבירו והלך לשנות בדברי תורה אף על פי שנקרא גנב הרי זה זכה לעצמו, ועליו הוא אומר (משלי ו, ל) לא יבוזו לגנב כי יגנוב, לסוף נמצא מתמנה על הצבור וישלם שבעתים, שנאמר (שם ו לא) את כל הון ביתו יתן, ואין שבעתים אלא דברי תורה, שנאמר (תהלים יב, ז) אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ מזוקק שבעתים. ע"כ, ותוספתא (ב"ק פ"ז הי"ג), וכן בילקוט שמעוני (משלי רמז תתקל"ט) הובא: לא יבוזו לגנב כי יגנוב. אף על פי דכתיב חולק עם גנב שונא נפשו, אבל המתגנב על חברו והולך ושונה פרקו אף על פי שנקרא גנב זוכה לעצמו שנאמר לא יבוזו לגנב כי יגנוב למלא נפשו כי ירעב, ונמצא ישלם שבעתים את כל הון ביתו יתן, ואין שבעתים אלא דברי תורה שנאמר אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ מזוקק שבעתים, דבר אחר לא יבוזו לגנב כי יגנוב וגו', אם ראית עם הארץ שהשחית עצמו על דברי תורה אל תאמר אתמול עם הארץ והיום חבר למה למלא נפשו כי ירעב ואין ירעב אלא תורה שנאמר לא רעב ללחם ולא צמא למים. " אבל לדינא איתא כ"ז דוקא לצורך עצמו אבל שלא מפרסם את זה לאחרים.

והנה המרדכי בב"מ (סימן רצ"ג): כתב המפקיד ס"ת אצל חבירו גוללו כל שנים עשר חדש ולא יקרא בו לכתחלה. פי' רב יהודה גאון כשם שאסור לקרות בו כך אסור להעתיק ממנו אפילו אות אחת שלא ברשות משום דמרע ליה לפקדון וה"מ בבור ועם הארץ אבל חבר ות"ח מותר לקרות בו ומותר להעתיק ממנו ואפילו לכתחלה שלא ברשות... לפי כשהפקידו אצלו יודע היה שהנפקד חבר וילמוד בו ואדעתא דהכי הפקיד אצלו כמו מפקיד מעות [אצל שולחני] דכשהן מותרין דמשתמש בהן ושמא הטעם משום דאיתא במדרש משלי על הדין קרא לא יבוזו לגנב כי יגנוב למלא נפשו כי ירעב שאין לבזות מי שגונב ד"ת ומעתיקן. מספר המקצועות. והרמ"א הביא דעתו בחו"מ (סימן רצ"ב סעיף כ'). ומוכח ג"כ דשרי לגנוב חידו"ת אך י"ל כנ"ל דמה דשרי היינו דוקא ללמוד בהם לעצמו אבל לא לפרסם את החידושי תורה האלו בשמו.

וכן דעת הנודע ביהודה (אהבת ציון דרוש תשיעי דרוש מבנו מהר"ש), כמו שכתב בנו השיבת ציון בשמו וז"ל: ועתה אליכם הלומדים שעדיין הם בשני נעורים אשים פני לבקש מכם שלא תכשלו ח"ו בעון הזה ואל תטעו במה דארז"ל לא יבוזו לגנב כי יגנוב (משלי ו' ל'), שמותר להעתיק אפילו בלא רצון אדם, חלילה לכם לחשוב שמותר להתלבש בטלית שאינו שלו לומר

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

דבר ששמע מאחרים בשמו וחלילה חלילה, אלא הפירוש הוא שמותר להעתיק כדי ללמוד ולידע הדברים אבל מחויב הוא לאומרו בשם אמרו, ע"כ דברי אאמ"ו בקצרה והוא ז"ל האריך מאוד והזהיר מאוד להרחיק מעון זה. ע"כ. והנה בספר שבעה עינים של הגאון רבי שלמה קלוגר (קונטרס הראיות אות ט', דף נ"ד) כתב שבעל יד המלך דרש שמותר לגנוב דרשה של ת"ח ולומר את הדברים כאילו שלו הם, וכתב שם למחות כנגדו ואף הוא כתב שודאי אין ללמוד כן מדברי המרדכי, עי"ש.

והנה בשו"ת מחנה חיים (חו"מ ח"ב סי' מ"ט) דן בשוחט שגנב חידו"ת מת"ח גדול ופירסמם בשמו האם עבר באיסור גמור והאם יש לפוסלו משום כן לשחוט. ובריש דבריו כתב לפי דברי הספרי פר' שופטים (פסיקא קפ"ח) "מנין למחליף דברי רבי אליעזר בדברי רבי יהושע ודברי רבי יהושע בדברי רבי אליעזר ולאומר על טמא טהור ועל טהור טמא שהוא עובר בלא תעשה תלמוד לומר לא תסיג גבול רעך", וכתב דק"ו במי שגונב ד"ת מחבירו וחותם עליהם את חותמו, אך שוב כתב דאפשר דלא במקרה נקטו ר"א ור"י דאין זה אלא משום דרבי אליעזר שמותי ואין הלכה כמותו והלכה כרבי יהושע, והמחליף זב"ז מגלה פנים בתורה שלא כהלכה ומסיג גבול שגבלו ראשונים, והרי הוא כאומר על טמא טהור ועל טהור טמא, ואין זה ענין לנידון דידן.

אבל לאחר מכן מסברא דעובר בלאו דגזילה דהוי כגניבה לכל דבר, וראיה דגם בתורה וחכמה יש דין גניבה מהמבואר בסנהדרין (נ"ט ע"א) דעכו"ם שעוסק בתורה חייב מיתה דהוי כגזילה דכתיב בתורה "תורה צוה לנו משה מורשה - לנו מורשה ולא להם". והקשו בגמ' שם "וליחשבה גבי שבע מצות" ותירצו "מיגזל קא גזיל לה", הרי דיש גזל גם בתורה.

אבל בשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סימן קנ"ו) השיג על מש"כ המחנה חיים כתב דאין בזה גזילה כלל, אלא שעובר בגניבת דעת ובמדבר שקר תרחק. וע"ע בספר דרך פקודיך (ל"ת ל"ו) כתב בזה שהחלק של המחשבה והדיבור בלאו דגונב נפשות הוא הגונב ד"ת מחבריה, דדברי תורה כנפשו של אדם המה, עי"ש.

והנה כשיטת המחנה חיים כן שיטת המגן אברהם (סימן קנ"ו סק"ב) וכתב שמי שאינו אומר דבר בשם אומרו עובר בלאו, וצויין שם כמקור נדרים פ"ק, אבל כבר ציין רבינו הגרעק"א (שם) שמקור הדברים במדרש תנחומא (פ' א

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

במדבר) שעובר על "לא תגזול דל כי דל הוא", וכן הוא בילקוט (רמז תרנ"ה) ובילקוט (משלי כ"ב), דמיירי במי שאינו אומר דברי תורה בשם אמרם, ולא עוד דהכא הוא לא כשהוא לא אומר דבר בשם אומרם, אלא מדפיס דברים אלו בשם עצמו אז גרע טפי.

ב' גניבת חידושי תורה, כי בעצם השאלה גם יש יגיעה ועמל, וידוע הפתגם "שאלת חכם חצי תשובה" ומקור הדברים הם ממש"כ בספר מגדל עוז (הלכות תשובה פרק ה) וכן כתב רבי שלמה אבן גבירול באחד משיריו, ובפרט שאלות של כת"ר שהם בבחינת תשובה שלימה.

ג' יש לדון בזה גם מצד זכויות יוצרים, ובעיקר נידון זה יצאו ע"ז כמה ספרים שלמים, אבל כתבו הפוסקים דהיכא דמקפיד יש לאסור בזה.

ד' כיון שאח"כ מדפיסים שאלה זו ונידון זה מעצמם, ואח"כ יבוא הרב השואל וידפיס את זה יותר באיחור, אז יש בזה אבק גזל, כיון שיראו שהספר הראשון הוא יותר פופלרי ודן בשאלות מעשיות לפני הרב השואל שגנבו ממנו את השאלות.

ה' צער הבריות ואם צער בע"ח אסור כ"ש צער בני אדם, ו' משום חסד ומאי דאיתא בגמ' דמאי דסני עלך לא תיעביד לחברך וגם משום ואהבת לרעך כמוך (ויקרא יט יח) וכמו שדרשו חז"ל (שבת דף נה ע"א) והלכת בדרכיו וחותמו של הקב"ה אמת, וא"כ על האדם להיות אמיתי במעשיו, ז' ועוד יש לומר בזה כיון דיש קפידא מצד השואל א"כ יש בזה יותר איסור גזל, ולענ"ד כתבתי.

ושוב עתה בלבי שהרי כולי ש"ס מלא בשאלות וחקירות של הגמ', והגמ' מזכירה שם השואל, ואפילו מכמה אמוראי, ובע"כ שגם בשאלה וחקירה יש דין שאילה בשם אומרם. ע"כ ממש"כ לו.

ושוב ראיתי בזה לידידי הגרנ"י בן שמעון שליט"א בעמח"ס שו"ת מעשה נסים וראש כולל מוסיפין כהלכתן בביתר עילית, שכתב בסזה במעשה נסים שבועות ותלמוד תורה סימן יא בתשובה להגר"ג רבינוביץ שליט"א שאכן מתסברא שגם בזה אמרינן דבר בשם אומרם והיות והשאלה באה לאחר עמל ויגיעה, ופעמים רבות שהשאלה יותר חזקה מהתירוץ, וציינן שכן כתב הגאון רבי מרדכי גרוס בקובץ אגרתא דחדוותא חלק יג אות י' שכתב שגם בהזכרת שאלה אמרינן דבר בשם אומרם ויעו"ש עוד במש"כ מדוע לא מקפידים

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

בספרים לציין את שמות השואלים, יעו"ש באריכות, ואמנם יש לחלק בין שאלה בסתירה בין גמרא לגמרא וכל כיוצא בזה, לבין שאלה הלכתית מציאותית שיכול להיות שהרבה ישאלו כן ועיין.

ו). ועוד הוסיף עוד נידון בענין דבר בשם אומרו שכתב ידידי הגאון רבי אהרן כהנא שליט"א בעמח"ס יעננו ביום קראנו, האם מועלת מחילה לענין אמירת דבר בשם אומרו, וכתב לדינא שכיון ששורש האיסור הוא משום גזל, ואף דמהני מחילה בגזל מ"מ בנידו"ד כיון דהאומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, וזה לא ניתן למחילה - למנוע הטוב מישראל, ועוד דעובר על גניבת דעת, ומתעטף בטלית שאינו שלו, לכן אינה מועלת מחילתו. וציין עוד בזה חמש"כ האמרי אמת זי"ע (המובא במרקחת חיים) שזה שחז"ל הפליאו מעלת האומר דבר בשם אומרו היינו אפילו אם כבר ידע לפי"ז הד"ת מ"מ דזה שנוהג טובת עין ואומרה בשמו של חבירו זוכה שע"י מביאה גאולה לעולם ועיי"ש מש"כ בזה. ועי במכתבי תורה [יט] ובלקוטי יהודה [סו"פ תשא] - הובא במפי ספרים וסופרים [אבות שם] עי"ש.

ואסיים בברכה להרב המחבר שליט"א שיזכה עוד להגדיל תורה ולהאדירה, ולהוציא עוד עשרות בספרים מלאים מזן אל זן בהלכה, ולדלות ולהשקות מתורת מרן רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א, ונזכה בקרוב לגאולה קרובה, ע"י אמירת דבר בשם אומרו, וכ"ש ע"י הוצאת ספר זה.

בברכת התורה

הצעיר באלפי ישראל

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"א"ס

פה עיר התורה בני ברק

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

מכתב לספר גיבורי כח מהדורת תשפ"ב

בס"ד

י' שבט תשפ"ב

לכבוד הגאון רבי ישי מזולמיאן שליט"א איתן מושבו בעיר חולון.

קבלתי ספרו גיבורי כח, מהדורת תשפ"ב, ומזה זמן זמנים רצייתי להעיר כמה הערות והוספות על ספרו, מחמת שלא אפשר הזמן, ועתה בס"ד מצאתי קצת זמן להעיר ולהוסיף על ספרו.

בסימן יח בתשובות מרן שר התורה הגר"ק שליט"א בשאלה ב' שאל למרן הגר"ק בזה"ל: ראיתי לחכם אחד שכתב שמותר להשקות עץ ערבה כשיש צורך בכך לאוקמה שעליה לא יבלו ובעת השקאה כזו רשאי להמשיך השקאתה כדי שיתרבו עליה או תגדל יותר, משום שלא גרע השקאת עץ הערבה שצריכין לו מפרחי נוי ע"כ, ולא הבנתי מדוע יכול להשקות כדי שיתרבו עליה דאם משום שעליה לא יבלו הו"ל אוקמי, אבל מודע התיר להמשיך כדי שיתרבו עליה או תגדל יותר, דהוה ליה אברויי, וגם מה שהשווה לפרחי נוי, הנה גם אלו לא הותרה השקאה אלא לקיומם, וצריך עיון מה דעת רבינו שליט"א בזה, והשיב הגר"ק: צורך מצוה.

והנה מזה לאחרונה נשאלתי ע"י ידידי הגאון רבי אליעזר קרביץ שליט"א בעמח"ס עזרת אליעזר, האם יש מקור שמותר לצורך מצוה להשקות עץ ערבות לצורך הושענות של כל בני המשפחה, ולכאורה יש להא מקור בשם הגר"ק הכא, וכמו שהביא כת"ר שכן כתב בספר שמיטת קרקעות פרק סי"ט בשם הגר"ק.

ויש להוסיף עוד ולבאר מה שחשיב צורך מצוה, מה שכתבתי בספרי שערי יוסף בהלכות סוכות חול המועד מהדורת תשפ"ב עמ' 252, בעיקר דין האורך, מצינו בשו"ע סימן תרס"ד ס"ד שכתב כמו שיעור ערבה שבלולב, וכתב החיי אדם (כלל קנ"ג ס"ג) "נוהגים לעשות הושענות יפים ויש נוהגין ליקח ערבה ארוכה וגסה, שהרי בבית המקדש היו לוקחין ערבה גבוה י"א, ומזה תראה כמה טועים המנתקים העלים מן הבדם וחתכין אותו מלמטה שלא יהיה ארוך דאדרבה יותר מצוה בארוכה ובעלין הרבה, שהוא מצוה מן המובחר ונוי מצוה". ומבואר מדבריו שיש לקחת ערבות להו"ר מורביות,

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

וכ"כ בקיצור שו"ע (סימן קל"ח סעיף ב') וכ"כ באליה רבה (סימן תרס"ד ס"ק ט"ז) וכתב הטעם משום שמנכרא מצוה בהן.

ומקור דבריהם מרש"י בסוכה דף מ"ד ע"ב בד"ה עלה אחד שכתב שהשיעור י"א אמה וכתב והשתא נהגו להביא מורביות ענפים ארוכים ויפים שמנכרא מצוה בעין יפה.

ונראה שיש מצוה ממן המובחר בכך, וכך משמע מהמשנ"ב שהביא האי טעמא הלכה למעשה שכתב בסימן תרס"ד ס"ק י"א "שביאר למה נוטלים ערבה ביום זה זכר למקדש שנטילת ערבה היתה שם הלכה למשה מסיני ומבאר המשנ"ב וכך היה מצותה בכל יום משבעת הימים היו מביאין ערבו וזוקפין אותן הכהנים על צידי המזבח ואח"כ באים העם ונוטלין אותן משם ומנענין אותם וכו' ערבה דלית ליה עקר מה"ת בגבולין די שנעביד זכר למקדש יום אחד". וביאר שם המשנ"ב מדוע קבעו יום שביעי יותר מכל יום, וביאר שכין שבמקדש היה ג"כ יותר קדושה ביום זה כיון שהרי היו מקיפין שבע פעמים ביום זה, ומקור טעם זה מהט"ז, והשער הציון הביא עוד טעם שכתב הב"י שערבה זו היתה דוחה אפ' שב"ק משא"כ בשאר הימים.

שם בשאלה ח' שאל להגרח"ק בדין האכלת עובדים זרים פירות שביעית, ושאלו בזה"ל: בימינו מצויים פועלים גויים אצל יהודים הנצרכים לעזרה כגון חולים ונזקקים, ושוהים בבית היהודי תקופה ארוכה ואף כמה שנים האם בשנת השמיטה מותר להאכיל נכרים אלו פירות וכו' והשיב הגרח"ק לא, הנה ראה מש"כ בספרי שערי יוסף בהלכות העסקת עובד זר בבית הישראל עמ' 118, הנה בדין זה האם מותר לתת לגוי מפירות שביעית כתב ברמב"ם בפ"ה מהלכות שמיטה הלכה יג וז"ל: פירות שביעית אין מוצאין אותן מהארץ לחול ואפילו לסוריא, ואין מאכילין אותן לגוי ולא לשכיר ואם היה שכיר שבת או שכר שנה או שכר חדש או שקצץ מזונתיו עליו הרי הוא כאנשי ביתו ומאכילין אותו ומאכילין את האכסניא פירות בשביעית, עכ"ד וכיון שכן הוא הדין לעובד זר שמזונות בעל הבית עליו ויכול לאכול מפירות שביעית וכן כתב לדינא בקובץ מבית הלוי תשס"ח שמיטה עמ' י יעו"ש, וכן כתב בספר דבר השמיטה עמ' 18 יעו"ש. ויש עוד להאריך בכ"ז בפנ"ע.

שם בשאלה י' שאל למרן הגרח"ק שליט"א, האם יש ענין להוסיף המכתבים בשנת השמיטה לצד התאריך של היום והחוש את התיבות שנת השמיטה, והשיב הגרח"ק, יש עכ"ד, ויש לעיין מה טעמו בזה, ואולי י"ל שע"י הזכרת

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

שנת השביעית איכא לקדושת השביעית וע"י כן יש כאן וצויתיה את ברכתי, וכעין מה שנוהגים לאחל שנה טובה במכתבים בחודש אלול, ועיין.

שם בשאלה יב שאל להגרח"ק שליט"א בזה"ל, האם פרי שיש בו קדושת שביעית קודם לברכה לפירות שאין בהם קדושה, והשיב אולי, וכת"ר הביא בהערה שבעלון מים חיים כתב בשם הגרח"ק שכיון שלפי הרמב"ן יש מצוה לאכול פירות שביעית, ממילא יש מעלה להקדים אותו. הנני מצרף מש"כ בכ"ז.

והנה יש לומר בזה דתלוי אם יש מצוה באכילת פירות שביעית, והנה בדרך אמונה בהלכות שמיטה פ"ה ה"א בביה"ל ד"ה פירות הביא ראייה שאין מצוה מאכילת פירות שביעית מהא דלא מצאנו ברכה על אכילת פירות שביעית כמו שמצאנו באכילת תרומה ומעשר שני והביאר הטעם שהרי כתוב ואכלת לפני ה' אלוקיך מעשר דגנך ובתרומה כתוב מתנה אתן את כהנותכם ובפסחים דף עג ע"א דרשו שקאי על תרומה וא"כ התורה קראה עבודה ואילו לגבי פירות שביעית כתוב והיתה שבת הארץ לכם לאכלה והיינו שיש מצוה להפקירם כדי שיהא לכולם לאכול אבל לא כתוב ואכלת ובכל זאת הוסיף שיגיע זמן הביעור יש מצוה לאכול את הפירות משום מצות ביעור. וע"ע בזה בגליון אוהלי שביעית, ראיתי במדור ליקוטי שביעית מרבינו שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א במצוות אכילה פירות שביעית, בדברי הרמב"ן בשכחת עשין מצוה ג' שיש מצוה עשה דלאכלה בפירות שביעית ובמגילת אסתר שם הבין שיש מצוה באכילת פירות שביעית, ואמנם בחזו"א (סימן יד סק"י) מבואר שכוונת הרמב"ן לאיסור עשה של הפסד פירות שביעית יעו"ש, ובראיות הגרח"ק שליט"א, הנה לפי דברי החזו"א יצא שאין ענין לאכול פירות שביעית ולברך עליהם קודם, וכן מכאן תשובה למה שנשאלתי ע"י הגר"ג הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אודך וש"א"ס, האם יש ענין להקדים פירות שביעית ע"פ דברי הרמב"ן הנ"ל, שתליא במח' החזו"א והמגילת אסתר בפירוש דברי הרמב"ן לכאורה, אבל סו"ס לא מצינו להא בסוף סוף בפוסקים דין קדימה, וכן ששאלתי להגר"ע טולידאנו שליט"א ראש ישיבת שארית יוסף ובעמח"ס עוטה אור וש"א"ס, בתחילה אמר לי למה שיהיה דין קדימה, ולאחר מכן שהראתיו את דברי הרמב"ן במוצאי שבת קודש פ' שמיני לאחר תפילת ערבית ע"פ דברי הרמב"ן בס' המצוות שכחת עשין עשה ג' האם יש דיני קדימה לפירות שביעית. ואמר לי, שלדעתו כל ענין חשיבות של שבעת המינים היינו משום

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

שאנו רואים שהתורה משבחת את א"י שיש בה פירות אלו, והרי זה סימן שפירות אלו חשובים הם בעצמותם שיש מה להשתבח בהן, אבל פירות שביעית אע"פ שיש מצוה באכילתם הרי צנון וכרוב אין להם שם חשיבות, ולכן אין ענין להקדימם, עכ"ד. וכן ראה עוד בענין זה בקובץ מה טובו אוהליך יעקב חלק יג עמ' קא השיב הגרב"ד פוברסקי שליט"א, שאם חביבין עליו אכילת פירות שביעית מחמת קדושתן הרי יש דין קדימה בברכות לחביב, עכ"ד.

ועוד בענין זה ראה מש"כ בקובץ באר התורה מס' קכח עמ' 26 תשובת הגאון רבי דניאל טוויל שליט"א בעמח"ס לב צדיק מקסיקו, וכפי שהשיב להגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א וז"ל: לכבוד ה"ה רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א, מח"ס גם אני אודך ופרדס יוסף החדש. בהיות ואני עסוק עתה בהוצאת ספרי לב צדיק על חושן משפט חלק א, הנני בא בקצרה, ואני מבקש סליחה על זה, כי היה לי להאריך כראוי לפי כבודו. שמחתי עד למאד על שאלתך, כי הנה שאלה זו שייכת לסדר זרעים שעליו אמרו רבותינו ז"ל (שבת לא.), אמונת זה סדר זרעים. עיין רש"י שם ובאור זרוע (חלק א פרק מ"ו). ובמדרש במדבר רבה (פרק י"ג), עדות ה' נאמנה מחכימת פתי, זה סדר זרעים, שאדם מאמין בחייו של עולם וזרוע. וכן הוא בבראשית רבה (נח תר"ד) ובמדרש תהלים (י"ט). וכן עיין בתוספות על שבת שם. ועיין עוד בילקוט (רמז תתנ"ה). ובכד הקמח (ת"ת פרק א). ועיין למהרש"א בשבת שם. ועיין לשיטה מקובצת בכתובות (ז). ומרן החיד"א במורה באצבע (אות מ"א), כתב שבלימוד סדר זרעים מתקן אשר פגם במאכלות אסורות ובברכות לבטלה, ע"ש. וליודעי חן ידוע שסדר זה מחבר את היסוד עם המלכות, עיין בהקדמת מעשה רוקח למשניות. ועיין עוד בתיקוני הזוהר (ה.), ובראשית חכמה (שער אהבה פרק י"ב). ובפרי עץ חיים (הנהגת הלימוד פרק א). ובמיוחד לימוד הלכות שביעית יקר אצל הקב"ה, עיין בשו"ת כפי אהרן (חלק ב שביעית סימן י"א) ובפירוש הרידב"ז על מסכת שביעית מהירושלמי. ועיין עוד בספר חרדים (פרק נ"ו) ועיין בשער המצות (פרשת בהר) ועוד. ובפרט שלימוד זה הזניחו אותו רבים, ויש בו דין מת מצוה, על פי מה שכתב רבינו יהודה החסיד בספר חסידים (סימן רס"א), ע"ש. ואכמ"ל.

והנה, בעצם השאלה, מבואר בגמרא (ברכות מא.) ושלחן ערוך (סימן רי"א) שדין מין שבעה עדיף מחביב (על פי הכלל שמסור בידינו שסתם וי"א בש"ע

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

הלכה כסתם) ומבואר שם (עיין ברש"י) שהטעם לזה, כיון שנשתבחה בהן ארץ ישראל, ולכן ראוי להקדימו, וכן כתב הלבוש בסימן רי"א ועוד כמה אחרונים ועיין לצ"ח בברכות שם. ויש לומר שמדין חשיבות נגעו ביה, שהרי לא תמצא בשום מקום בעולם פירות כפירות ארץ ישראל, עיין מגילה (ו.) וכתובות (קיא:). והב"ח כתב, שמברכים על פירות ארץ ישראל נאכל מפריה ונשבע מטובה כי אכילתם מוסיפה קדושה. ועיין עוד בספר יוסיפון (פרק ל"ח). וכן כתב הריקאנטי (פרשת עקב), שיש בפירות הארץ מעלה רוחנית, ע"ש. ועיין לרבינו בחיי ושאר מפרשים שם. ובמה שכתבתי בלב צדיק על יהושע ריש פרק ו. ועיין לרב גן המלך (סימן צ"ט) וביפה ללב (חלק ב סימן רי"א סעיף ג). ולפי זה יש לומר שגם פירות שביעית שיש בהם קדושה יתירה, כיע' בעבודה זרה (סב.), עיין לר"ן שם ולרש"י בסוכה (לט. ד"ה אין). ובירושלמי (פרק ד הלכה ז). יש להקדימם בברכה.

זאת ועוד, כתב הרמב"ן בהוספותיו על ספר המצות לרמב"ם (מצות עשה ג), וז"ל: שאמרה תורה בפירות שביעית והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, ודרשו לאכלה ולא לסחורה וזה דבר תורה וכו' ע"ש. ונראה בדעתו שיש מצוה לאכול פירות שביעית, ועיין במגילת אסתר שם. וכן כתב התשב"ץ בהדיא (זוהר הרקיע מצוה סו) והביא ראיה לזה, ע"ש. וכן כתב מהרי"ט אלגאזי בהלכות חלה (סק"ב). וכן כתב בשו"ת הר צבי (א"ח חלק ב סימן סח). ועיין בתורת הארץ חלק עמוד קע"ה. אלא שהחזון איש חולק וסובר בדעת הרמב"ן שאין מצוה באכילתם, עיין לו בסימן י"ד אות י. וכן עיין בשו"ת שרידי אש (חלק ב סימן צ) ובשו"ת שבט הלוי (חלק ד סימן רלב). ומכל מקום, לדעת הסוברים בדעת הרמב"ן שיש מצוה באכילתם, נראה דשפיר יש להם דין קדימה בברכות. ואפילו לדעת החולקים יש לומר סברת הנ"ל שמפני קדושתם אכן יש להקדימם. והנה, קדושת אוכל שעשה בו מצוה להעדיפו על אחר מצאנו לרבינו האר"י ז"ל בשער המצות (פרשת עקב), לגבי פת שבירך עליו המוציא, ע"ש. ואפשר לומר שהוא הדין כאן כנ"ל. ואמנם כיון שלא מצאנו מפורש כן בפוסקים, להלכה נראה שמין שבעה קודם אם פרי של שביעית אינו ממין שבעה, כיון שמין שבעה מפורש בגמרא ובפוסקים, ואם פרי של שביעית הוא ממין שבעה לו משפט הבכורה ויברך עליו ולא על מין שבעה שאינו של שביעית. הלע"ד כתבתי, הצעיר באלפי ישראל דניאל טוויל מעלי הכהן. והנני חותם בברכה, שיזכה כת"ר לכל הברכות האמורות בתורה, ויוציא לאור עוד הרבה ספרים קדושים מפי ספרים ומפי סופרים, מתוך בריאות איתנה ונהורא מעליא. עכ"ד. ועיין עוד

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

בזה בשו"ת בית נאמן חלק א' (חיו"ד סי' י"ד) שפרי שיש בו קדושת שביעית, קודם לברכה לפירות שאין בהם קדושת שביעית, כשאין ביניהם פרי ממין שבעה, כגון: שמונחים לפניו משמשים מאוצר בית דין ותפוזים של ששית, יש לברך על המשמש ולפטור התפוזים, לפי שיש בו מצות עשה ד"לאכלה" לדעת הרמב"ן בספר המצוות (במצוות ששכח הרב, מצות עשה ג'. וכ"נ במגילת אסתר שם בדעת הרשב"ץ). ומיגו דאתעביד ביה חדא מצוה, נעביד ביה מצוה אחריתי. ואין כאן משום אין עושין מצוות חבילות חבילות, מכמה טעמים. ע"ש. וראה עוד במה שהאריך בזה ידידי הרה"ג יוסף דהן שליט"א בפנ"ע.

ג). ובמש"כ שם לדון האם מותר לתת פירות שביעית לגוי, ונשאר בצ"ע, ראה מש"כ בספרי שערי יוסף בהלכות העסקת עובד זר בבית ישראל עמ' 118, הנה בדין זה האם מותר לתת לגוי מפירות שביעית כתב ברמב"ם בפ"ה מהלכות שמיטה הלכה יג וז"ל: פירות שביעית אין מוצאין אותן מהארץ לחו"ל ואפילו לסוריא, ואין מאכילין אותן לגוי ולא לשכיר ואם היה שכיר שבת או שכר שנה או שכר חדש או שקצץ מזונתיו עליו הרי הוא כאנשי ביתו ומאכילין אותו ומאכילין את האכסניא פירות בשביעית, עכ"ד וכיון שכן הוא הדין לעובד זר שמזונות בעל הבית עליו ויכול לאכול מפירות שביעית וכן כתב לדינא בקובץ מבית הלוי תשס"ח שמיטה עמ' י יעו"ש, וכן כתב בספר דבר השמיטה עמ' 18 יעו"ש. ויש עוד להאריך בכ"ז בפנ"ע.

בברכת התורה

הצעיר באלפי בישראל

יוסף אביטבול

פה עיר התורה בני ברק

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

נטיעת אילנות בשביעית מטעם ביטחוני

בס"ד

יום ד' י' שבט תשפ"ב

לכבוד הגאון רבי שמואל ברוך גנוט שליט"א בעמח"ס ויאמר שמואל,
ומראשי ישיבת משא המלך באלעד,

שלו' וברכה

במה ששאל בזה"ל: הרבנות הראשית התירה כבר בשמיטה הקודמת לנטוע נטיעות מב' סיבות: א) לנושאים בטחוניים, כמו נטיעות שנועדו להסתרת ישובי עזה מעין האויב. טוענים שיש בזה ענין בטחוני. ב) נטיעות לצורך שמירת קרקעות המדינה. הוי אומר, הנושא הראשון הוא נושא של פיקו"נ ברמה מסויימת. היינו שבאופן עקרוני היה אפשר לבנות קיר, אך מסיבות פרקטיות מעדיפים עצים. הנושא השני הוא כנ"ל, רעיון ציוני דתל"י, ואינני נכנס להשקפה. רק נידון הלכתי, האם נטיעות שלא נועדו לגידול עצים, אלא לשליטה ריבונית, הוא בכלל האיסור. ברמב"ם פ"א ה"ה ובכס"מ ודרכ"א כתוב שאסור ליטע אף עצי סרק שנועדו לנוי וצל. ובחזו"א שביעית ר"ס יט כתוב שאסור אף ע"י גוי. אך אולי זה חלק מהנאת העץ, משא"כ שליטה ריבונית הוא נושא חיצוני לגמרי? ! ע"כ לשון שאלתו.

הנה אם אי נימא שיש ענין ביטחוני וכך המציאות לאחר בירור המציאות שאכן כן הוא, הרי ידוע מח' הפוסקים האם שביעית בזמן הזה מדאורייתא או מדרבנן, הנה יש שיטות בראשונים שהוא מדאורייתא, כן הוא שיטת האור זרוע (ח"א סימן שלב) וכן כתב בשו"ת בית הלוי ח"ג סימן א' סוף ענף ו' דכן ס"ל להריב"א, וכן הבינו באחרונים בדעת העיטור (אות פ) וכן הבין בדבריו המהר"י קרוקוס בפ"א מהל' שמיטה ויובל הי"א, וכן בספר כפתור ופרח פרק מט, ואמנם בשו"ת הרשב"ש סימן רנח כתב בשם העיטור דבזמן הזה הוא מדרבנן, ויש להאריך עוד בזה.

אבל יש ראשונים דס"ל שהוא מדרבנן הוא שיטת התוס' בסנדהרין דף כו ע"א דשביעית בזמן הזה מדרבנן, וכן מבואר מחידושי הריטב"א והרשב"א עמ"ס מכות דף ג' ע"ב יעו"ש וכן ברמב"ן על התורה ריש פרשת בהר מש"כ

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

בזה, ואמנם יש סתירה בדעת הרמב"ן ועיין במה שכתב בזה בשו"ת נחפה בכסף חיו"ד סימן ד', וע"ע בזה בשו"ת הסבא קדישא חיו"ד סימן כב.

ויש אומרים שאינו אלא ממידת חסידות וכן הוא דעת הרז"ה בעל המאור בגיטין פרק השולח וכמו דס"ל לראב"ד קודם שחזר בו, והובאו דבריו בספר התרומות שער מה סימן ד', ובשו"ת הרשב"ש סימן רנח יעו"ש, וכן הוא דעת המאירי בספר מגן אבות סימן טו יעו"ש באריכות וכן נראה מדברי המאירי בבית הבחירה למסכת גיטין דף לו ע"ב יעו"ש, ובדרך אמונה שמיטה ויובל פ"ט אות יז הביא דעת הרז"ה וכתב בציון ההלכה שם שכן דעת הרז"ה והראב"ד וכתב שדעת הרז"ה היא דעת יחדיאה ואין לסמוך ע"ז כלל עכ"ד, ואולם נעלם מעינו הראשונים וכמו שתפס עליה בילקו"י שביעית עמ' קג. ויעו"ש במה שהאריך בזה.

והעלו האחרונים לדינא בשו"ת מהרשד"ם חיו"ד סימן קצב, ובשו"ת המבי"ט ח"א סימן סד ובשו"ת מהרי"ט ח"ב חיו"ד סימן נב ובשו"ת שמן המר חיו"ד סימן ד' ובשו"ת פרי הארת ח"ג סימן ד' ומהרי"ט אלגאזי שבתשובה שבסוף ספר דברי שלום דף כד ע"ב, וכן בספר התרומות שער מה כתב שדעת הרמב"ם דהוי מדרבנן, וכן כתב בשו"ת נחשפה בכסף ח"א סימן ד' ובשו"ת שער המים סימן ו' ועוד, וכן כתב בחזו"א שביעית סימן ג' סק"ח, ובפסר שבת הארץ במבואר ובילקו"י שביעית עמ' פז ששביעית מדרבנן וממילא מכל הספיקות אזלינן ספיקא דרבנן לקולא, וכן נקט הגר"מ גרוס שליט"א בספר שדה מרדכי עמ' קג יעו"ש באריכות, ואמנם שם הביא שיש מחירים שלכמה הלכות אומרים שדינה כדאורייתא, וצ"ע שם עוד למש"כ הגר"ש וואזנר זצוק"ל בשו"ת שבט הלוי ח"ב סימן קצז אות ג' שביאר שאע"ג ששביעית בזמן הזה מדרבנן מ"מ החמירו בהא חז"ל כדאורייתא יעו"ש בכ"ד במה שהוכיח כן, ויש עוד להאריך בכ"ז, בפנ"ע.

ומ"מ גם אי נימא דשביעית בזמן הזה דרבנן, וגם י"ל דהכא חרישה היא לא לצורך הגידול אלא לצורך הקרקע, ובכה"ג כתב במהר"י קרוקוס פ"א ה"ד דאינו אלא מדרבנן, וא"כ לכאורה יש לומר דהכא הוי כתרי דרבנן, וספיקא דרבנן לקולא.

ואמנם יש לעיין מצד ההלכתי אם ריבונות הקרקעות הוי צורך, ולכאורה יש לומר דתלוי אם הוי צורך ביטחוני שיכול לבוא לידי פיקוח נפש.

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

ולכן יש להתיר לחרוש ע"י גוים, וכ"ש היכא שהקרקע נמכרת לגוים, כדין היתר מכירה, כמו כל הקרקעות, שלא מושבתות ע"י קרן השביעית.

בברכת התורה

הצעיר באלפי ישראל

יוסף אביטבול

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

מכתב לספר מאור הנשמה פרקי אבות

בס"ד

יום ד' ט' שבט תשפ"ב

לכבוד הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אודך,
ופרדס יוסף החדש על המועדים וש"ס.

לאחר עטירת השלו' והברכה

קבלתי הספר "מאור הנשמה" על פרקי אבות מאת הרה"ג מור יוסף גולן שליט"א בעמח"ס הנשמה בגוף חכמה ומוסר, שהניף ידו להוציא בשנית ספר על פרקי אבות, וידוע מעלת הלימוד בפרקי אבות, ומשו"ה מצינו לכל כך הרבה חכמים שכתבו ספרים על פרקי אבות, וכל הזמן יוצאים ספרים חדשים על פרקי אבות, אבל אי"ז לגריעותא אלא לטיבותא, כי מסכת אבות הכל בה, וכמו שידוע שכתב זקני מרן החיד"א זיע"א בספרו ציפורן שמיר (סימן ד' אות נה) וז"ל בקיצור: שמסכת זו היא אם לבינה, ואב בחכמה לכל מין מוסר דברים קצרים, והם ארזי הלבנון הרמים והנשאים היוצאים מלב קדוש עליונים, ואם ישם לבו לדבריהם הקדושים בדקדוק תתעורר נפשו בנועם מוסכם וישב אל ה' וירחמהו עכת"ד, והאריכו עוד בעלי המוסר במעלת פרקי אבות, ולענ"ד גם יש ענין בשינון מסכת אבות בע"פ, וכך יוכל לשנן גם בדרכו דברי משנה, וגם ללמוד מוסר, אשר הוא מועיל לנפש עייפה, בדור המבול הזה, שע"י כן יזכה להנצל מכל החטאים, ואהיות וא"א להפטר בלא כלום, אעיר כמה הערות והוספות עמש"כ בספרו כפי מיסת ידי בעזרת ה' החונן לאדם דעת יתברך שמו לעד ולנצח נצחים.

בעמ' טו כתב לבאר השייכות בהא דאמרו אל תרבה שיחה עם האשה, שמישך שייכא לדי הכנסת אורחים, שלא יבוא לשוחח עם הנשים, ובזה ביאר מה שאמרו ובאשתו אמרו וק"ו באשת חבירו, וכת"ר המשיך לבאר בזה כדרכו בקודש.

ואמנם ברע"ב הביא בשם יש מפרשים דמיירי שלא ידבר עם אשתו בעת נדותה, וכן כתב ברוקח שהוא אזהרה למעט בדיבור עם אשתו נדה בזמן נידותה, ובשל"ה הקדוש (שער האותיות אות ק' קדושת הזיווג סקנ"ד) כתב שנאלמתי דומיה החשיתי ר"מ נדה, וכן כתב בראשית חכמה בשער הקדושה

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

(פרק יז) ובעבודת הקודש לזקני מרן החיד"א (סימן ג' אות קט), ומ"מ כתב בזה בספר שיעורי טהרה (עמ' קלה) שדבר זה לא נאמר אלא כהנהגה טובה וליחידים אשר התעלו למדרגה זו יעו"ש, וע"ע בספר משמרת הטהרה (חלק ב' פרק ח' ס"ז) שהעושה כן שכרו רב, אבל יעשה כן בתנאי שלא יהיה צער לאשה. ויש עוד להאריך בכ"ז, והשי"ת יעזור למחבר שיזכה להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה ועשות עוד ספרים הרבה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא.

בברכת התורה

הצעיר באלפי ישראל

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף ושא"ס

פה עיר התורה והחסידות בני ברק

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

האם מותר להשתמש בפסוקים למליצות

ב"ה. יום שלישי ב' שבט תשפ"ב

לכבוד ידי"נ הגאון המופלא סוע"ה מוהר"ר יוסף אביטבול שליט"א,

השלום והברכה - כפריסת החפץ בדבריו המיוחדים !!!

אשמח מאד מאד לקבל דברים ממעכת"ר בענין האם מותר להשתמש בפסוקים של תורה, על דרך מליצה. ושמעתי שכתב בזה בחשוקי חמד נדרים כז, ב. ושמעתי שהדבר אינו פשוט כלל ועיקר.

אשמח עד מאד שמעכת"ר יעשיר אותי ממעינינו הטהור.

יישר כחכם !

רק אכתוב כמה דברים שיש לי בענין זה :

1. ציין לי אחי שליט"א, לדברי החיד"א לגבי הלכות בורר [הביאו הביאור הלכה סי' שי"ט] שכתב לגבי בורר כשמוציא את ה'מוצא' של העלי החסה, "אז יסיר מוצא" - ע"ד הפסוק "אז ישיר משה" !!! ודפח"ח.

2. כעין זה שמעתי מחכ"א שאמר שיש סוברים [הובא בכף החיים ועוד] שאכילת כבד היא קשה לשכחה, ואמר על זה אותו חכם, שיש לומר בזה ע"ד צחות: "הבורח מן הכבד" [שזה משנה באבות].

3. עוד ראיתי בשו"ת כתב סופר שכתב "תמה תמה אקרא !!!"

4. הג"ר עמרם פריד שליט"א היום ציין לי בענין זה לגיטין ז, א בתוס'. וליו"ד רפ"ד. [ואמר שאפשר לשלוח לו למייל של ה"אזמרה לשמך" את כל הראיות בענין זה, והוא ישיב על כולם את דעתו בענין] !!!

ברכה והצלחה וכט"ס.

יהי"ר שיפוצו מעינותיכם חוצה, אכי"ר.

בנימין ראובן שלזינגר

בס"ד

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

ליל שישי פרשת בא תשפ"ב

לכבוד ידידי ורעי הרה"ג בנימין ראובן שלזינגר שליט"א

שלו' וברכה

במה ששאל האם מותר להשתמש בפסוקים של תורה ע"ד מליצה, וציין בזה למש"כ בחשוקי חמד עמ"ס נדרים דף כז ע"ב הנה שם לא ראיתי שכתב לדון בזה, ולענ"ד נראה דיש מקום להתיר בזה, וכמו שיעויין בספרי גדולי השו"ת"ים שהשתמשו בפסוקים למליצות, וס"ל דליכא לאסור בזה. וכן נראה מדברי הפוסקים שכתבו לגבי הזמנות שחצאי פסוקים שרי וא"כ כ"ש בנ"ד, וראה מש"כ בזה עוד בספר נקיות וכבוד בתפילה עמ' קנב, וע"ע בשו"ת אבני ישפה ח"ב סימן עט

ומה שציין הגאון רבי עמרם פריד שליט"א למש"כ בגמ' בגיטין דף ז' ע"א, הנה לא ידעתי מה כוונתו ולכאורה כוונתו להכויח מדברי התוס' בד"ה זמרא דמנא מנא לן דאסור, וכתבו, פירש בוקנטרס לשורר בבית המשתאות וכן משמע מדקאמר וילשלח ליה מהכא בשיר לא ישתו יין ובפרק בתרא דסוטה דף מח ע"א תנן משבטלה סנהדרין בטל שיר בבית המשתאות שנאמר בשיר לא ישתו יין וראוי להחמיר בכיוצא דההוא בירושלמי שהוה קאים ודמיך בזמרא שמתענג ביותר ושיר של מצוה שרי כגון בשעת חופה שעושין לשמח חתן וכלה עכ"ד התוס', ולכאורה היה נראה דהיכא דהוא דבר מצוה שרי, וא"כ ה"ה הכא. [ודרך אגב נראה לי להוכיח מדברי התוס' הנ"ל ששרי לנגן לפני חתן וכלה דוקא בשעת חופה דאז הוא עיקר המצוה לשמח את החתן והכלה, ולא אח"כ, אבל היום כמנהג ישנתנה, והוא נפק"מ גדולה למה שהארכת בספרי שירת יוסף עניני נישואין האם יש אפשרות לאדם או לשמח חתן וכלה בריקודים או להגיע לחופה ונפקא מהכא דיש ענין להגיע לחופה].

והנה בקונטרס שערי יוסף הל' זכר לחורבן בדין לשיר שירים בזמן הזה, כתבתי בזה"ל: והנה בענין זה נשאלתי מזה זמן זמנים ע"י ידידי הגר"ח מלין שליט"א בעמח"ס שו"ת שיח חיים ושא"ס, בזה"ל: הנה בסנהדרין (קא, א) איתא על אלו ששרים שיר של שיר השירים שהתורה חוגרת שק ואומרת לפני הקב"ה עשאוני בניך ככינור. ותמוה מנהג העולם לשיר "השבעתי" ו"שימני כחותם", ואיך מקילים בזה.

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

וידוע בשם כמה פוסקים דאם מכוונים בעת השירה להתעוררות אין חשש, דברש"י שם נראה שדווקא בבתי משתאות שהוא דרך זלזול איכא גנאי, אבל כשרים ברצינות דרך כבוד והתעוררות שפיר דמי.

והנה מעודי תמהתי במה שנוהגים באיזה מקומות לשיר "אמן יהא שמיה רבא מברך וכו'", הרי כבר כתב רבינו המשנה ברורה (סי' תקס סקט"ו) "ובאיזה סעודות נוהגים לשורר קדיש דהיינו יתגדל, וזהו ודאי חטא גדול דלא התירו אלא זכרון חסדי ד', וכ"ש במה שלוקחין על הסעודה ליצ"ן אחד ועושה שחוק בפסוקים או בתיבות קדושות וזהו עון פלילי".

וצ"ע אם גם בזה נימא לההיתר הנ"ל, דאולי אה"נ ועצם יצירת השיר באיסור הייתה, אך כל שהשיר כבר קיים, א"כ כל ששרים ברצינות ודרך התעוררות ליכא בזה גנאי, דבסעודות שדיבר המ"ב לא משמע שהוא דרך זלזול וגנאי דווקא בבתי משתאות, ושמעתי שמרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל עורר הדבר. והדבר טעון בירור מה החילוק בין שיה"ש דמקילים לבין קדיש דחמיר טפי. ע"כ שאלתו.

והשבתי בזה"ל: הנה נראה לבאר כי שיר השירים הוא אינו תפילה, ולכן יש להתיר כי הוא נכלל בזכרון חסדי השי"ת אבל קדיש הינו תפילה ולכן הוא יותר חמור ולכן המשנ"ב החמיר.

והנה לדינא ראיתי בספר מעשה כהן הלכות זכר לחורבן שכתב שם, בשם מרן שר התורה הגר"ק שליט"א שאמר לו דהחשש בניגון הקדיש זה רק כשהוא לשמחת מרעות אך כשהוא להתעוררות בעניני הקדיש פשוט שזה מותר דדינו כתשבחות והודאות וזכרון חסדי ה'. ע"כ, וא"כ לכן יש לבאר שמה"ט מנהג העולם להקל, ויש להזהר שיהא לשם שירות ותשבחות והודאות להשי"ת. ע"כ ממשי"כ לו, ויעו"ש עוד במה שהארכתי בכ"ז, וי"ל דכל היכא שאינו נשמע בזלזול שרי, ולכן נראה דכל מליצה שאינו גילוי פנים בתורה שלא כהלכה ולא זלזול שרי, וכמו שכתב כת"ר שליט"א להוכיח מדברי הפוסקים, ויש לי בזה עוד ראיות, אבל הזמן קצר.

בברכת התורה

ידידך הדו"ש

יוסף אביטבול פה עיר התורה בני ברק

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

במעלה ללמוד ספר תומר דבורה

בס"ד

לכבוד הרה"ג בנימין ראובן שלזינגר שליט"א

ראיתי שכתב כת"ר שליט"א בזה"ל: ב"ה בספר עירין קדישין השלם (עמ' תקנו) מובא בשם הרה"ק רבי חיים דוד מאנזאן מבראדי זי"ע שאמר בשם זקינו הרה"ק מרוז'ין זי"ע שיהודי צריך להחזיק בנרתיק הטלית ותפילין שלו את ספר תומר דבורה. והדריך כן הרה"ק מבראדי את נכדו ללמוד בכל יום בספר 'תומר דבורה. עכ"ד.

הנני לציין מש"כ בזה בספרי שערי יוסף אלול וימים נוראים עמ' 17

טוב ללמוד בספר הקדוש תומר דבורה הנה מלבד המעלה ללמוד בספר הקדוש 'תומר דבורה' ולא רק מחמת מה שידוע מהרב הקדוש מצאנ"ז שהלימוד בספר הזה מועיל להנצל מהמחלה הארורה, אלא זה גם מוסף טובות לאדם וללמדו להדבק בדרכי הבורא יתברך, וכמו שרגיל זקני הגאון רבי אליהו פורת טהרני שליט"א. רגיל בו, ומוסר בו שיעור כל שבת קודש לאחר תפילת מוסף. ועוד כתב בספר 'ישמח ישראל' (עניני אלול) שיש מעלה גדולה ללמוד בספר הקדוש 'תומר דבורה' בחודש אלול, ונראה לבאר משום שע"י שהקב"ה יעבור מכסא דין לכסא רחמים, עליהו להתנהג במידת הרחמים, ואיך ע"י שנלמד בספר הקדוש תומר דבורה.

ועיין עוד במש"כ בזה באוצר הקונטרסים מריח ניחוח חלק ו' יעו"ש שהביא מדברינו הנ"ל, ויש עוד להאריך בכ"ז, ובחובה ללמוד ספרי מוסר בכל יום, ואין הזמן עמדי.

בברכת התורה והצלחה בכל

הצעיר באלפי ישראל

יוסף אביטבול

פה עיר התורה והחסידות בני ברק

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

מדוע דתן ואבירם לא מתו בימי האפילה

בס"ד

ליל שישי פרשת בא תשפ"ב

לכבוד ידידי ורעי הרה"ג בנימין ראובן שלזינגר שליט"א

שלו' וברכה

במה ששאל מדוע דתן ואבירם לא מתו בימי האפילה

הנה ידוע מש"כ בזה בחת"ס ליישב וז"ל: אלא הקב"ה זימן את הרשעים הללו לפני משה רבנו בתחילת גידולו והם שהלשינו עליו וכתוצאה מהלשנתם ברח ממצרים בערך ששים שנה ואז נתגדל ונתקדש ונתחכם עד שהיה ראוי להיות גואל צדק והרי זה כדרך שה' מזמן דרקון שמכיש לה לאילה בבית הרחם שלה ומסייע בזה לילד בנקל כך זימן הקב"ה דרקונים הללו ואעפ"י שלרשעות נתכוונו מכל מקום לא רצה להמיתם עד שיראו גאולת ישראל על ידי משה רבינו והמתין להם עד שנטלו לבסוף את שלהם ונבלעו באדמה במדבר עכ"ד.

ועיין עוד לידידי הרה"ג צבי קרייזר שליט"א בספרו באר צבי פסח מאמר טז מה שהאריך בזה.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

הוספות והערות לבאר התורה (קנג)

הרה"ג אהרן כהנא שליט"א בעמח"ס יעננו ביום קראנו, עפולה, בענין

שכיבה אפרקדן

במש"כ בענין פרקדן אציין מה ששמעתי על הרה"ק בעל ישוע"מ מויזניץ שמקרוב קדושתו החמיר ע"ע ואם היה רוצה להתהפך מצד לצד לא היה מתהפך כדרך אנשים' אלא היה מתיישב על המיטה ורק אז מתהפך לצד השני.

כיסוי פני הילדים הקטנים בעת ברכת כהנים, תשובת הגאון רבי בן ציון

יעקב הלוי וואזנר שליט"א אב"ד שבט הלוי בית שמש

בס"ד

לכבוד הרה"ג בן ציון יעקב ואזנר שליט"א

שלו' וברכה

מה המקור למה שנוהגים שההורים מניחים ידיהם על פני הקטנים ומכסים את פניהם בטלית בעת ברכת כהנים?

ובפשטות הטעם הוא לחנך הילדים שלא יתסכלו על פני הכהנים,

אבל יש לעיין מה טעם הנחת הידים?

בברכת התורה

תשובה:

הנחת הידיים אינו אלא לוודא שהילד לא יסתכל

כי י"א שסכנה להסתכל על אצבעות הכהנים בשעה שמברכים את העם

בברכה וכ"ט

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

האם יש חיוב לשמח גם את הכלה, הגאון העצום רבי ישראל שוורץ

שליט"א דומ"ץ שכונת גוש שמונים י-ם ורב קהילת צאנז ביתר

לענ"ד די"ל לפי מה ששמעתי בשם מרן אדמו"ר מצאנז בעל השפע חיים ודברי יציב זיע"א שביאר בטעם הדין שצריך לשמח החתן, על פי המבואר בפוסקים שחתן בשבעת ימי המשתה ימעט בלימודו [כ"כ בשו"ת חיים שאל להחיד"א ח"ב סימן לח אות ס] ולכן צריך לשמחו כי התורה הוא פיקודי ה' ישרים משמחי לב לכן אבל ובתשעה באב אסור בתלמוד תורה כי הטבע של תורה דמביא שמחה ועכשיו שחסר לו לכן צריך לשמחו עכ"ד הנפלאים, ולפי"ז י"ל דזה שייך רק בחתן דצריך למעט בלימודו, משא"כ בכלה דבכלל אינה מצווה בתלמוד תורה וא"כ אין מצוה לשמחה.

הגאון רבי יוסף כהן שליט"א, כולל מאור אברהם מקסיקו, הערה בענין

שכיבה אפרקדן

לכבוד הרה"ג רבי יוסף אביטבול שליט"א

ראיתי מה שכתב כת"ר בנושא שכיבה אפרקדן, ורציתי לכתוב לכת"ר מה שנמצא עמי בכתובים בנושא הזה. אני מקוה שזה לא טירחה בשביל הרב. ואם יש לרב הערות, אנא הודיעני שלא יצא תקלה תחת ידי ח"ו

באיסור לישון אפרקיד כשפניו למעלה או למטה

איתא בברכות (דף יג ע"ב) אמר רב יוסף פרקדן [שוכב על גבו ופניו למעלה, רש"י] לא יקרא קריאת שמע. ופריך, מקרא הוא דלא ליקרי הא מיגנא שפיר דמי, והא רבי יהושע בן לוי לייט אמאן דגני אפרקיד. אמרי מיגנא כי מצלי שפיר דמי. מקרא, אף על גב דמצלי נמי אסור. ופריך, והא רבי יוחנן מצלי וקרי, שאני רבי יוחנן דבעל בשר הוה, ע"כ. והנה רש"י שם כתב, פרקדן שוכב על גבו ופניו למעלה. ועיין בתוס' נדה (דף י"ד ע"א ד"ה פרקדן) שהביאו פירוש רש"י דפרקדן פניו למעלה והביאו ראיה לדבריו מהגמ' בב"ב (דף ע"ד ע"ד ע"א) עיי"ש, וכתבו ולא כפירוש הערוך דפירש פניו מטה, ע"כ. ובטעם האיסור, רש"י בברכות (שם ד"ה לייט אמאן וכו') כתב, שמא יתקשה אברו בתוך שנתו ונראה לרבים, והוא דרך גנאי. ורש"י בנדה

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

(שם ד"ה אפרקיד) כתב כן, והוסיף, ועוד שידיו מונחות לו על אברו ומתחמם. ועיין בתוס' (שם ד"ה אפרקיד) שכתבו דרשב"ם פירש שבגדיו נופלין על אמתו ומתחמם. וכתבו, ומה שפירש עוד שפעמים מתקשה ומתגלה [א.ה. וכפירוש הראשון של רש"י], לא נראה דבבית סגור או אפל מאי איכא למימר. וכתבו עוד התוס', ועוד שמעתי כששוכב אפרקיד מתחמם השדרה ומחמת זה יתקשה האבר ויבא לידי קרי, ע"כ.

והנה השו"ע אה"ע סי' כ"ג סעי' ג' תפס עיקר כדברי רש"י דאפרקיד היינו שוכב על גבו ופניו למעלה, שכתב וז"ל: אסור לאדם שיקשה עצמו לדעת וכו', לפיכך אסור לאדם לישן על ערפו ופניו למעלה עד שיטה מעט, כדי שלא יבוא לידי קישוי, ע"כ. ובביאור הגר"א (סק"י) שכתב, עיין בשו"ע או"ח סי' ס"ג סעי' א', דשם כתב כשני הפירושים, וכן כתב הרמב"ם (פ"ב מהל' קריאת שמע הל' ב'), ע"כ. דהנה השו"ע באו"ח שם לגבי קריאת שמע כתב, וז"ל: קורא אותה מהלך או עומד או שוכב או רוכב ע"ג בהמה או יושב, אבל לא פרקדן דהיינו שפניו טוחות בקרקע או מושלך על גבו ופניו למעלה, אבל קורא והוא שוכב על צדו, ע"כ. ונראה בכוונת הגר"א, דאע"ג דכאן רק מוזכר בשו"ע דאסור לאדם לישון על ערפו ופניו למעלה, מ"מ ה"ה דאסור גם כשפניו טוחות בקרקע כמו שמוזכר לגבי קריאת שמע. וראיתי באוצר הפוסקים (סי' כ"ג עמ' 186) שהביאו דבאפי זוטרי (סק"ז) תמה למה הרמב"ם והשו"ע העתיקו הכא האיסור רק בפניו למעלה, וצ"ע. והביאו שם דהמאירי (נדה דף י"ד ע"א) כתב, אסור לאדם לישן פרקדן והוא שפניו למעלה או פניו למטה. וכן הוא בחידושי הרשב"ץ (נדה פרק כל היד). וכן בספר האשכול (הל' תפילת מנחה), וכן פסק בקיצור שו"ע (סי' קנ"א סעי' ב', ובסי' ע"א סעי' ה'), וכן בסידור יעב"ץ (אחר תפילת ערבית), ע"כ.

ולכאורה י"ל דמה שהשמיט השו"ע הוא משום שנלמד במכל שכן, דאם לישון אפרקיד כשפניו למעלה אסור, כל שכן שאסור לישון כשפניו למטה, שיש יותר חשש לקישוי, ורק לפי הטעם שכתב רש"י שמא יתקשה אברו בתוך שנתו "ונראה לרבים והוא דרך גנאי", יש מקום לומר שכל האיסור הוא דוקא כשפניו למעלה שבזה ניכר הקישוי כלפי אחרים והוא גנאי, אבל לפי הטעם שכתבו הראשונים שהוא משום קישוי, י"ל דמכ"ש כשפניו למטה אסור. והרי השו"ע באה"ע כתב להדיא שטעם האיסור הוא שמא יבוא לידי קישוי, ולכן לא הוצרך לכתוב שאסור לישון כשפניו למטה.

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

שכיבה בלי שינה כשפניו למעלה או למטה:

ראיתי בספר יסודות הבית וקדושתו (עמ' קי"ז) דבספר שונה הלכות (סי' רל"ט אות ג') הביא בשם החזו"א דאסור אפילו לשכב אפרקדן פניו למעלה בלי לישון, ואע"פ שברש"י משמע דוקא כשישן כך, אמנם הראשונים בסוגיא למדו שאפילו בלי שינה אסור¹, ע"כ. אמנם בספר אשרי האיש (שם עמ' ק"ל סעי' ח') הביא בשם הגרי"ש אלישיב זצוק"ל, דמותר לשכב אפרקדן כשאינו יושן, דכל הלשונות בגמרא מורים שזה רק על זמן שינה או בקריאת שמע שקודם שינה [כתבי אבני ישפה]. ובספר ישא יוסף (ח"ב עמ' ע"ה) להגר"י אפרתי כתב, וז"ל: השיב רבינו [הגריש"א] די ש מקום לצדד דהאיסור דוקא בשינה², ע"כ.

וראיתי באוצר הפוסקים (עמ' 186 בהערה) שהביאו מה שכתב הר"ד שפרבר (בעהמ"ח אפרקסתא דעניא, במכתבו שבסוף טהרת יום טוב בסוף חלק ה') דקצת תימה מה שכתב הרמב"ם באגרתו אל מהר"י תיבון בשו"ת פאר הדור, דאחר הצהרים ינוח קצת על מטתו פרקדן, והרי בפ"ב מהל' קריאת שמע הל' ב' פסק לחומרא דבין על גבו ובין על פניו אסור. וי"ל או דהוי מוטה קצת על צדו דמותר, או דהוי בכלל חולה, או דוקא "בגני" (בישן) איכא חשש חימום, ובתשובה לא כתב לו רק דינוח על מטתו, ע"כ. אמנם אין ראייה מפורשת מדברי הרמב"ם להתיר לשכב על גבי כשאינו רוצה לישון, כי שמא העיקר כשאר התירוצים דמיירי במוטה קצת או בחולה. ושו"ר בס"ד בשו"ת שלמת חיים (או"ח רכ"א) שנשאל כמה שמצוי בבית המרחץ שהנרחץ מוטל פרקדן ורוחצים אותו, ויש להסתפק אם י"ל דדוקא לישן פרקדן אסור דעלול למכשול בשעת שינה וכו' לבוא לידי טומאה בלילה. גם בריש פרק היה קורא היינו דשוכב כך עכ"פ יש לחוש שירדם, משא"כ בנידון הנ"ל. תשובה: כך נראה דוקא לישן, ע"כ. ומשמע מלשון תשובתו דלא רק במרחץ שאין חשש שירדם מותר אלא גם במטה האיסור הוא דוקא לישון. ועיין בהערות של המו"ל (הערה 295) שהביא ראייה לזה, מאגרת הרמב"ם לרבי אבן תיבון הנ"ל שכתב, ואני שוכב פרקדן מרוב העייפות. הרי שלמד שהפשטות ברמב"ם הוא משום ששוכב לנוח ולא בכדי לישון.

¹ ופעם זכינו אני ואחי הג"ר משה נ"י ליכנס אל הקודש פנימה אל מרן הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל, ואחי הג"ר משה שאל אותו אם מותר לעשות תרגילים מסויימים כשצריך לשכב אפרקדן כדי לעשותם, וענה לו לאיסורא.

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

אם מותר לשכב על בטנו לנוח ולא כדי לישון:

מצאתי בס"ד בשו"ת עולת יצחק (ראצבי ח"א סי' מ"ח) דמה שכתב המשנ"ב בלשון לשכב, כוונתו רק על שכיבה כדי לישון, כדמוכח מדבריו בשעה"צ, עיי"ש. וסיים, ונמצא שבשכיבה רק למנוחה, שרי לשכב על גבו או "בטנו", ע"כ. ועיינן שם בתוך תשובתו שהאריך לבאר שהמפרשים שפירשו שאפרקדן היינו שוכב על גבו, מודים דשוכב על בטנו בכלל האיסור, ואדרבה בזה יש יותר חשש, עיי"ש. ומעתה מאחר שהעלה דלשכב על גבו למנוחה בעלמא ולא בכדי לישון שרי, כתב דה"ה דמותר לשכב על בטנו למנוחה בעלמא.

ולולי דבריו היה נראה לומר דהיות ובשכיבה על פניו יש יותר חשש שיבוא לידי קישוי, שמא בזה יש להחמיר אף אם נלך לקולא בשוכב על פניו כשאין בדעתו לישון. אמנם לפי הטעם שכתב רש"י שמא יתקשה ויתגנה, אה"נ דזה שייך רק בשוכב על גבו ופניו למעלה. אמנם ראיתי באוצר הפוסקים (עמ' 186) שמדברי האפי זוטרא מוכח קצת שנקט דלישון על פניו יותר קל מלישון על גבו. וכנראה שנקט עיקר כהטעם הנ"ל שכתב רש"י. אמנם עיינן במסקנתו שם שהשוה שני סוגי פרקדן אהדדי, עיי"ש. אמנם כאמור עליו, השו"ע נקט שהאיסור לישון פרקדן הוא שמא יבוא לידי קישוי, ולא מצד שיתגנה על ידי כך, ובזה החשש שיבוא לידי קישוי כששוכב על פניו הוא יותר גדול, ושמא בזה יש להחמיר גם בשכיבה ללא שינה וכנ"ל.

ושו"ר בספר דף על הדף (נדה דף י"ד ע"א) דבספר משנת יוסף להגה"צ ר"י ליברמן שליט"א (ח"ב ע' רל"ד) כתב, רש"י ותוס' פירשו אפרקיד פניו למעלה, ולא כפירוש הערוך דפירש פניו כלפי מטה. וכוונת תוס' דפניו כלפי מטה בודאי אסור, ואין צריך לומר הוא, דהוי חימום ממש, ע"כ. ולכן אע"פ שדעת רמב"ם הובא בב"י (או"ח סי' ס"ג סעי' א') דבין פניו למעלה בין פניו למטה נקרא פרקדן, מ"מ היות ומצאנו פוסקים שנקטו דבפניו למטה חמיר טפי, ממילא אף אם ננקוט להקל כדעת הפוסקים בשכיבה למנוחה בעלמא, מ"מ להקל גם כשפניו למטה הוי ליה תרי קולי, אלא בזה לכאורה יש להחמיר כדעת החזו"א, ע"כ. אמנם המשמעות בספר מעשה ניסים (סי' כ') שציטט כת"ר, וז"ל: דכאשר חזר מחתונה מאוחר וכל כיוצ"ב שמרגיש עייף וחלש ויש חשש שירדם מהר מאוד, בכה"ג בודאי אין לו היתר לשכב על המטה "על הבטן" או על הגב, דבכל כהאי גוונא השכיבה היא בכלל השינה, ע"כ. ומשמע דכאשר אינו עייף ורוצה לשכב על בטנו שפיר דמי. וצ"ע לדינא.

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

ונראה לענ"ד שטעמו להקל הוא, דהרי מצינו בפוסקים שמותר לאדם לעשות חיבוק ונישוק עם אשתו ביום גם כשלא עומד לבוא עליה [הארכת בזה בספרי והניף הכהן על אה"ע, והבאנו שם שלדעת העזר מקודש והחזו"א מותר רק במקום מצוה. ולדעת האג"מ כל שלא מהרהר במעשה עצמו, לא חוששים שיבוא לידי טומאת קרי, כיון שרגיל באשתו, ואכמ"ל]. ולכאורה יש להקשות למה אין כאן איסור של מקשה עצמו לדעת. אלא י"ל שמה שאמרו חכמים מקשה עצמו לדעת יהיה בנידוי, היינו כשמקשה עצמו בכוונה, אבל אם אינו מתכוין להקשות עצמו אינו בכלל האיסור על אף שיודע בבירור שיתקשה. ולפי"ז י"ל בנידו"ד לענין לשכב על בטנו דכיון שאינו מתכוין להקשות עצמו, אלא שוכב כך כי כך נוח לו, אינו בכלל האיסור, ואפילו שיודע שיבוא לידי קישוי לית לן בה. וכל זה כתבתי בכדי להסביר דעת המתירים, אמנם כאמור ישנם הסוברים דלשכב על בטנו גרע טפי ואסור. ושם סבירא להו להאוסרים דגם חיבוק ונישוק באשתו ביום אסור כשאינו עומד לשמש. כך מוכח להדיא בעזר מקודש. וכך מוכח בספר חוט שני (על הל' צניעות) שרק התיר לעשות חיבוק ונישוק "כשמיד" עומד לשמש. אמנם אינו מוכרח, כי שם הוא ענין של לא יהרהר אדם ביום שם יבוא לידי טומאת קרי בלילה, וכאן הוא ענין של מקשה עצמו לדעת, דשם מי שמתקשה ללא הרהור אלא מחמת החימום, בזה יכולים לנקוט שיעבור הקישוי [וכמו שאומר החזו"א באגרות הקודש שאדם בריא לא חוששים שיצא ממנו שכבת זרע לבטלה ללא כוונתו] לא יראה טומאת קרי בלילה כי לא הרהר כלל בהרהורי עבירה, ודו"ק.

יוסף נ. כהן

כולל מאור אברהם

מקסיקו סיטי

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלח

הגאון הגדול רבי יצחק רצאבי שליט"א בעמח"ס שו"ת עולת יצחק בענין

כיסוי פני הקטנים בברכת כהנים

משו"ת עולת יצחק (כת"י) ח"ד סימן מט

ב' אצלינו התימנים אין מנהג זה כלל. ואם ראית, המה חדשים מקרוב באו. זכורני שעמדו על זה, וכמדומה אני שאין להם טעם נכון לכך. ואחרי החיפוש מצאתי בכתר שם טוב גאגין (חלק ג' פסח דף ש"ג) ראיתי בערי מצרים שבעת שהכהנים נושאים כפיהם, כל אב ואב מביא את בנו ומעמידו כלפי הכהנים, והאב מכסה בטליתו את ראש הבן במשך ברכת הכהנים, ומשים האב את יד ימינו על ראש הבן והוא מכוסה בטליתו וכו'. וחיפשתי בספרן של-ראשונים שורש למנהג זה, ולא מצאתי אף רמז קל. אולי אפשר לומר בטעם הדבר, כיון שבשעת הנשיאת כפים היא שעת רצון לקיום הברכות, כמו שנאמר (במדבר ו', כ"ז) ואני אברכם, כלומר שהקב"ה מסכים לברכתם של-כהנים, מאמינים כי בשימת יד האב על ראש בנו, יחולו ויאתו הברכות על ראשו. אבל אין טעם לכסוי ראש הבן בטלית האב. והנח להם לישראל, אם אינם נביאים, הם בני נביאים וכו' יעו"ש:

ובספר עלי הדס (קרית ספר ה'תש"ע) דף ש"ס העלה שכן נהגו בתונס ולוב ומצרים וכו' ואחד מחכמי דורנו נתן טעם לכך כדי שלא יסתכלו הילדים בידי הכהנים [לפי שאמרו חז"ל בחגיגה דף טז. שהמסתכל בהן עיניו כהות. יב"ן] ונשאר המנהג הקדום על מכונו אעפ"י שכבר פשט המנהג אצל הכהנים לכסות ידיהם בטלית וכו' יעו"ש, ואם-כן נשאר הדבר בלי טעם. מלבד מה שהעיר שם המחבר על כך מזה שבתונס נהגו כן גם כשאין נשיאת כפים והשליח ציבור קורא את פסוקי ברכת כהנים וכו' יעו"ש:

קובץ באר התורה (קנד) פרשת בשלה

הדין לציבור, דהא בעינן פני הציבור כנגד פני הנהנים, הלכך אין להחמיר ולכסות את פני הילדים בטלית. ובמקומות שהנהנים מכסים את פניהם, לכאורה לית לן בה, דהא בלאו הכי כבר אינם פנים כנגד פנים. ברם מסתברא דאף בכי האי גוונא אין להחמיר בכך, כדי שלפחות פניהם יהיו כנגד פני הנהנים המכוסות, ודי לנו בצרת כיסוי פני הנהנים. ועוד, שאפילו הנהנים שהנהנים מכסים פניהם, אינו אלא כדי שלא יסחו הציבור את דעתם מחמת הסתכלותם בנהנים. וכיון שכבר הנהנים מכסים את פניהם, שוב אין טעם לכסות גם את פני הילדים עכ"ל:

ג' נראה שאין קפידא בעמידה זו מאחר שאינה אלא למשך זמן קצר, ובתנאי שיעשה זאת באופן בלתי בולט ולא מורגש במיוחד. [ובקהילותינו לא נהגו לומר זאת כלל ועיקר, כמו שכתב מהרי"ץ בעץ חיים חלק א' דף ע"א עמוד א' ד"ה כתב]:

ד' אינני מכיר מנהג זה. אבל מסתמא מי שהמציאו מצא צורך לכך כדי לסתום פי מי מהציבור אצלם שעלול להתנגד לקריאת ההלכות, בטענה שממהרים וכדומה. על כן רומז לו, שצריך לקיים מוצא שפתינו שאומרים כל השונה הלכות בכל יום, מובטח וכו' אל תקרי הליכות אלא הלכות, ושפיר דאמי:

ביקרא דאורייתא
הצ' יצחק בכמהר"נ רצאבי יצ"ו

אני הקטן נוהג מעצמי לשים ידי אז על כתפי בני ונכדי הקטנים הי"ו מימיני ומשמאלי, וזאת כדי שלא יפנו באותו זמן אנה ואנה כדרך הילדים, מאחר שצריך להיות פנים כנגד פני הנהנים. [אבל מצד הסתכלותם אינני חושש גם כשידי הנהנים גלויות ואפילו פניהם, כאשר נוהגים בכמה מקהילותינו, וכמו שהנהגנו בס"ד גם-כן בבית מדרשנו פעולת צדיק על פי מאריה דאתרין מהרי"ץ זיע"א שאפילו הפנים מגולות, עיין ב??. כי נוכחתי לדעת שהם נוהרים מלהסתכל. ובהסתכלות עראי לא חיישינן לנזק חס ושלום האידנא שלא בבית המקדש שאין שכינה שורה על ידיהם כיון שאין מברכים בשם המפורש. ולא עוד אלא שאפילו בהסתכלות מרובה לא חיישינן האידנא לנזק, אלא האידנא טעמא שלא יסחו דעתם, ולהסחת דעת הוא דלא חיישינן בהסתכלות עראי. כמו שכתבו הפוסקים הובאו דבריהם במשנה ברורה סימן קכ"ח ס"ק פ"ט. ועיין תוספות הרא"ש מגילה דף כד: ד"ה מפני, ובספר ברוך ומקודש פרק ח' דף פ"ז]. ואולי מזה וכיוצא בזה נולד המנהג באותן עדות שמכסים את ילדיהם בטלית כשהם עומדים לפנייהם ושמים ידיהם על ראשיהם, דהיינו שהתחילו באופן הנזכר ונשתרבו להם מכך במשך הדורות, וזה לא מובן ולא מתקבל על הדעת, כיון שעתה הברכה היא מן הנהנים ולא מן האב: וידידי הרה"ג א"ח הכהן שליט"א הוסיף כאן בזה"ל, אליבא דמהרי"ץ שכתב שלא יכסו הנהנים את פניהם משום דבעינן פנים כנגד פנים, נראה פשוט דהוא